

4. Bölüm

MİLLÎ TEŞKİLATIN YENİDEN DÜZENLENMESİ

Efendiler, millî teşkilâtın bir düzene sokulması önemliydi. Bunun için özel tedbirler alındı. Seçimler dolayısıyla ortaya çıkan bazı görüş ayrılıklarının giderilmesi için çareler arandı.

Maraş'taki bazı Çerkez vatandaşlar sözde Maraş'ın bütün Çerkezleri adına Cebel-i Bereket guvernörünün Maraş'a gönderilmesini, Antep'teki Fransız askerî komutanından telgrafla istemişlerdi. Buna izin veren Maraş mutasarrıfına teessüflerimiz duyuruldu. Adı geçen guvernör geldiği takdirde, Maraş eşraf ve ileri gelenlerinin karşılammaları bildirildi. İstanbul Hükûmeti'nin de dikkati çekildi.

Bolu bölgesinde güvensizlik gittikçe artıyordu. İzmit'te Asım Bey'den sonra, 1'inci Tümen komutanı olan Rüştü Bey'e bu konuda direktif verildi.

Efendiler, 20 Kasım 1919 tarihinde, İstanbul'daki teşkilâtımızdan, Kara Vasıf ve Albay Şevket Bey imzalarıyla gelen bir şifrede: «Gebze kaymakamının Millî Mücadele'ye karşı olduğu, bu kaymakamın, birçok korkunç olaylara cür'et eden Yahya Kaptan'ın kötülüklerini örtbas etmeye ve daha başka şeylere başlayarak Kuva-yı Milliye'ye leke sürmeye çalıştığı» bildiriliyor ve kaymakamın yerinin değiştirilmesi söz konusu ediliyordu.

Biz de bu görüşe samimiyetle katılarak cevabımızda, konunun Cemal Bey vasıtasıyla çözüme götürülmesini bildirdik.

Efendiler, bu Yahya Kaptan konusu, inkılâp tarihimizin önemli safhalarından birinde yer aldığı ve pek anlamlı olduğu için biraz genişçe bilgi vermeyi uygun görüyorum.

Şimdiye kadar verilen bilgilerden anlaşılmış olacağına hiç şüphe yoktur ki, bir araya gelerek anlaşılmış bulunan ortak iç ve dış düşmanların uygulamaya çalıştıkları plânın önemli bir noktası da, memleket içinde güvensizlik olduğunu ve Hristiyan azınlıklara saldırılarda bulunulduğunu, elle tutulur, gözle görülür delil ve olaylarla dünya kamuoyuna ispat etmek, bu olayların Kuva-yı Milliye tarafından yapıldığına inandırmaktır.

Bu gizli ve iğrenç maksadın gerçekleşmesi için de, bildiğiniz gibi, birtakım çeteler kurarak, bunları özellikle Hristiyan halk üzerine saldırtmak ve bu çetelerin işleyecekleri cinayetleri, millî teşkilâta yüklemek yolunu tutuyorlardı.

Bu teşebbüsler az çok memleketin her tarafında filiz vermeye başlamakla birlikte, en önemli gelişme ve faaliyet, İstanbul'a yakınlığı dolayısıyla Biga, Balıkesir ve özellikle İzmit, Adapazarı ve Bolu bölgelerinde görülür ve dikkat çekici bir durum gösteriyordu.

Biz, bu haince fakat -itiraf olunmalıdır ki- çok ustaca teşebbüse karşı olağanüstü tedbir almak ve teşebbüse geçmek zorunda kaldık.

Çünkü, İstanbul Hükûmeti, düşmanın bütün bu oyunlarını gerçekten Kuva-yı Milliye'nin üzerine yüklüyor ve yok edilmeleri için sert tedbirler alacak yerde, durmadan Hey'et-i Temsiliye'yi suçlayarak ve baskı yaparak, bu faciaları yaratan düşman çetelerinin faaliyetine son vermeyi bizden istiyordu. Ne yazık ki, hükûmet, bu düşünce ve kanısını, İstanbul'daki teşkilâtımızın başında bulunanlara da iyiden iyiye aşılamayı ve telkini başarabilmişti.

Efendiler, bizim özellikle İstanbul'a yakın olan İzmit bölgesinde uygulamayı düşündüğümüz tedbir, orada silâhlı millî müfrezeler kurmak ve o bölgede, kendilerine güvenilir komutan ve subaylarımızın, bu millî müfrezelere yapacakları yardım ve desteklerle, hain çetelerin peşine düşerek kötülüklerine ve varlıklarına son vermektir.

YAHYA KAPTAN KONUSU

İşte bu maksatla oluşturabildiğimiz millî müfrezelerin en önemlisi ve kuvvetlisi, Yahya Kaptan diye tanınmış olan fedakâr bir vatanseverin müfrezesi idi.

Merhum Yahya ile ilk ilişkimiz şöyle oldu:

Bir gün telgrafçılar, Sivas Telgraf Merkezi'ne şu bilgiyi veriyorlardı: «Çok acele bir telgrafi durdurdular, yani İstanbul'da durdurulmuştur. Telgraf metni aşağı yukarı şöyledir: Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Dün İzmit'ten tavsiye edilen Yahya benim. Yarın akşam Kuşçalı telgrafhanesinde emrinizi bekliyorum.

Kuşçalı, Üsküdar ile Gebze arasında bir köydür. Gerçekten de Yahya Kaptan, bana İzmit'te teşkilâtımız tarafından tavsiye edilmişti.

4 Ekim 1919 tarihinde Kuşçalı merkezinden şu telgrafi aldım : Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Önemli ve çok ivedi

Bendeniz, size iki gün önce İzmit'ten tavsiye edilen Yahya'yım. Emriniz üzere, telgraf başında emirlerinizi almaya geldim. En geç yarın akşama kadar Kuşçalı telgrafhanesindeyim.

Yahya

Anlaşıldığına göre, Yahya Kaptan, İstanbul'dan telgrafının çekilmediğini anlayınca, kendisi daha Kuşçalı'ya gelmeden, bu telgrafi Kuşçalı merkezine göndererek çekirtmiş.

Ben de şu emri verdim.

4.10.1919 İzmit Merkezi Vasıtasıyla Kuşçalı Telgrafhanesi'nde Yahya Efendi'ye

Bulunduğunuz bölgede güçlü bir teşkilât kurunuz. Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey vasıtasıyla, bizimle bağlantı sağlayınız. Şimdilik hazır bulununuz.

Anadolu ve Rumeli

Müdafaa-i Hukuk

Cemiyeti Reisi

Mustafa Kemal

Efendiler, Yahya Kaptan, aldığı bu emir üzerine, teşkilât kurdu ve aylarca İstanbul ile ilişkisi bulunan çevrelerde hain çetelerin faaliyetlerine engel oldu.

Sonunda, İstanbul Hükûmeti tarafından öldürtüldü. Gerçi, Yahya Kaptan'ın faaliyeti ve feci bir şekilde şehit edilmesi, bundan sonraki ayları ilgilendirir bir olay ise de, burada, olaydan söz edilmişken, konuya bir daha dönmek için şimdi açıklanması yerinde olur sanırım.

24 Kasım 1919 tarihinde Kartal Merkezi'nden şu telgrafı aldım:

Köy içinde suçsuz adam öldürme, nahiye müdürünü herkesin önünde dövme ve köylerdeki yağma olaylarından dolayı Yahya Kaptan'ı hükûmete teslim mecburiyeti doğmuştur. Dahiliye Nezareti bu konuyu titizlikle takip ediyor. Hükûmetin güç durumunda kalmaması, Yahya Kaptan'ın teslimini gerektiriyor. Zâtıdevletlerinin emirlerini makine başında bekliyorum, efendim..

İmza

Kartal Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Hey'et-i

Temsiliye Başkanı Binbaşı Ahmet Necati

Askerlerin ve devlet memurlarının, açıktan açığa bizim millî teşkilât şubelerimizin başkanlıklarını almaları usulden değildi. Bir de bizim teşkilât tüzüğümüzü bilmesi gereken şube başkanlarının, Hey'et-i Temsiliye'nin yalnız bir tek hey'et olduğunu, her yerde birer Hey'et-i Temsiliye bulunamayacağını bilmesi gerekirdi. Bu telgraf üzerine, İzmit'teki Tümen Komutanı'na şu telgrafı yazdım.

Şifre İvedi Sivas, 25.11.1919

İzmit'te 1' inci Tümen Komutanı Rüştü Beyefendi'ye

Kartal Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı ünvanı ile Ahmet Necati Bey tarafından gönderilen bir telgrafta: Öldürme, bucağ müdürünü dövme ve köylerdeki yağma olayından dolayı Yahya Kaptan'ın hükûmete teslimi mecburiyetinin doğduğu ve Dahiliye Nâzırı'nın da bu konuyu titizlikle takip ettiği bildirilmektedir.

Başından beri Millî Mücadele'de büyük yararlıklar göstermiş olan bu zatın, memleketimizin bu bunalımlı günlerinde hükûmete teslimi asla uygun görülmemekte olduğundan, işin, hükûmetin otoritesini de dikkate almak suretiyle, Yahya Kaptan'ın şu aralık kanunî kovuşturmadan kurtarılması şeklinde çözüme bağlanması, Kartal'da Necati Bey'e gereken direktifin verilmesi ve sonucun bildirilmesi önemle rica olunur.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

26 Kasım 1919 tarihinde Hereke merkezinde de şu telgrafı aldım:

Millet adına istirham ediyorum; bugünlerde Binbaşı Necati Bey'in yolsuzlukları, Kuva-yı Milliye'yi lekelemektedir. Hemen soruşturma açılmasına emir buyurulmasını rica ederim. Gebze İlçesi Milis Komutanı

Yahya

İzmit'teki Tümen Komutanı'ndan aldığım cevap aynen şudur:

İzmit, 29.11.1919

Sivas'ta 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na

İlgi: 25.11.1919

Hey'et-i Temsiliye Başkanlığı'na: Şimdiye kadar yaptığım soruşturmaya göre Yahya Kaptan'ın adam öldürme, bucak müdürünü dövme gibi suçlar işlemediği, yalnız Binbaşı Necati denilen zatın kendi şahsî çıkarlarını yürütebilmek için Yahya Kaptan'ın vücudunu ortadan kaldırma gayesini güttüğü ve bu konuda zâtîâlînize telgrafla müracaatta bulundukları zaman Yahya'yı da aldatarak yanlarına getirip öldürme plânı kurdukları ve Yahya'nın durumu sezerek kendisini kurtarmış olduğu anlaşılmıştır. Soruşturmayı gerektiği şekilde derinleştiriyorum. Sonucu arz ederim.

1'inci Tümen Komutanı Rüştü

Tümen Komutanı Rüştü Bey'in birkaç gün sonra verdiği tamamlayıcı bilgi şuydu:

İzmit, 5.12.1919

Sivas'ta 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na

Hey'et-i Temsiliye'ye:

Binbaşı Necati Bey'in, Maltepe Atış Okulu'nda görevli memur olmasına rağmen, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatını takınarak, Kuva-yı Milliye adına başına topladığı Arnavut Küçük Aslan çetesiyle ortalığı soydurmakta olduğu ve Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin de bununla işbirliği yaptığı hususunda, bende şüphe kalmamıştır.

Son zamanlarda, hükûmetin başına dert açan Darıca Rum bekçilerinin öldürülmesi ve Stelianos adında bir zenginin dağa kaldırılarak para istenmesi gibi eylemlerin adı geçen çete vasıtasıyla yaptırılması ve bütün bu yapılanların, böyle bayağılıklara yanaşmayan Yahya Kaptan'a yükletilerek, kendisi hakkında gerek oraya gerek hükûmete asılsız ihbarlarda bulunulması, her halde bunların millî teşkilât perdesi altında halkın ve hükûmetin başına dert açarak kendi keselerini doldurmaktan başka bir maksat beslemedikleri ve belki de daha başka siyasi bir maksatlarının bulunduğu yargısını doğuruyor.

Şimdiye kadar pek namuslu hareket etmiş ve etmekte olan Yahya Kaptan'ın bu gibi eylemlere katılmaması ve yukarıda adı geçen çetenin kendi koruma bölgesinde hiçbir rezaletine meydan vermemesi dolayısıyla, onun vücudunu resmî veya gayri resmî olarak ortadan kaldırmaya çalışıyorlar.

Dün Yahya Kaptan yanıma gelerek hayatının tehlikede olduğunu, bu yüzden adamlarının silâh ve cephanelerini getirip teslim ederek kendisinin de buradan uzaklaşacağını bana resmen söyledi.

Kendisine gereken öğütleri vererek ve daha hizmet edecek önemli zamanlar bulunduğunu anlatarak, tekrar yerine gönderdim. Her şeyi iyi bilmesi gereken Gebze ilçesi kaymakamından durumu resmen sorunca, aldığım cevap da tamamen yukarıda arz ettiğim şekilde, yani Necati ve Nail Efendi'lerin aleyhinde, Yahya Kaptan'ın lehindedir. Necati Efendi'nin İstanbul'da nere ile haberleştiğini bilemiyor isem de, bir yerden araya para aldığı söyleniyor.

Bunların varlığı ve cana kastetmiş olmaları dolayısıyla, Yahya Kaptan bu bölgede durmak istemiyor. Bu bakımdan zaten muvazzaif bir subay olan Necati Efendi'nin başka bir yere, Nail Efendi'nin de daha başka bir yere gönderilmesinin zarurî olduğuna hükmediyorum. Oralari İstanbul ile haberleşmekte olduklarından, tabii bendenizce bir şey yapılamamaktadır. Gereğinin oraca yerine getirilmesi arz olunur.

1'inci Tümen Komutanı Rüştü

Rüştü Bey'in verdiği bilgilerden uzun uzadıya bahsederek, durumu 8 Aralık 1919 tarihinde, Harbiye

Nâzırı Cemal Paşa'ya yazdım.

Aynı tarihte, durum ve Cemal Paşa'ya yapılan müracaat açıklanarak, işin takibi, İstanbul'daki teşkilâtımızın başkanlarına da bildirildi.

On dokuz gün sonra, yani 27 Aralık 1919 tarihli ve şifreli, şifrenin altında Vasıf, dışında Albay Şevket Bey'in imzalarını taşıyan uzun bir telgrafla, şu bilgi veriliyordu:

«... Güvensizlik ve huzur yokluğunun başlıca sorumluları Yahya Kaptan ile arkadaşı Kara Aslan ve Alemdağı'nda dolaşan Sadık çeteleridir.»

Yahya Kaptan'ın birtakım şımarıklıklarından bahsettikten sonra, «... Bizi, artık bu haydutu zarar veremeyecek bir duruma getirmeye teşebbüs ettirmişti.»

«Öteden beri araları iyi olmayan Küçük Aslan çetesinin itibarda olması (!) kendisini çeşitli yollarla suçlarını örtbas etmeye yöneltmiştir.»

«Yüzbaşı Nail, Yahya'nın aleyhindedir. Necati Bey'e gelince, düşmüş olan eski hükûmet zamanında (!) Kartal ilçesince başkan seçilerek, Kuva-yı Milliye adına merkezle ilgisini kesmiş (?..), Millî teşkilâtı kuvvetlendirmiş... Yeniköy Rumlarının etraftaki sarkıntılıkları üzerine, Küçük Aslan çetesini dolaştırmaya başlamış... Tarafınızdan para da verilmiştir (!).»

«Yahya Kaptan her şeyi sonuçsuz bırakmak manevrasına başvurmaktadır (!)».

«Binbaşı Necati, biraz idaresiz ise de cezayı hak etmiş değildir.»

«Gebze kaymakamının... bir an önce başka bir yere alınarak Rum ve Ermeni entrikalarına son verdirilmesi...».

Efendiler, bu bilgiler arasında, benim bilmediğim noktalar da vardı. Söz gelişi, ben Küçük Aslan çetesinden ve onun itibarlı olduğundan habersizdim. Bu çeteye Necati Bey vasıtasıyla para verdiğimi kesinlikle hatırlayamıyordum.

Yahya Kaptan'ın, verdiğimiz direktif gereğince, düşman çetelerini yok etmeye ve hiç olmazsa, onların, Hristiyan halka saldırarak düşmanın maksadını gerçekleştirmeye yönelmiş olan bütün teşebbüslerini başarısız kılmaya çalıştığını pekâlâ biliyorduk.

Gebze kaymakamının içyüzü, şimdi ekleyeceğim belgelerle anlaşılacaktır, sanırım.

4 Ocak 1920 tarihinde, Tümen Komutanı Rüştü Bey'e, Vasıf Bey'in verdiği bilgiyi olduğu gibi özetleyerek, bu bilgilerin kendisince verilen bilgilerle çeliştiğini bildirdim. Bu bakımdan durumun güvenilir ve inanılır kimseler vasıtasıyla bir kere daha soruşturulup incelettirilmesini ve kendi düşüncesiyle birlikte açık olarak bildirilmesini rica ettim,

Efendiler, bu konuda, gerçeğin ortaya çıkmasına yarayan belgeler üzerinde bilgi sahibi olmanızı istediğim için, Rüştü Bey'in cevabını olduğu gibi bilginize sunmama müsaade buyurunuz:

Düzce, 7/8.1.1920

20'nci Kolordu Komutanlığı'na

İlgi: 4.1.1920 tarihli şifre:

Hey'et-i Temsiliye Başkanlığına,

Yahya Kaptan'la ilgili türlü suçlamalar üzerine, birkaç defa, Yüzbaşı Ali Ağuş Efendi vasıtasıyla yaptırdığım soruşturma, onun lehinde çıktı. Bununla birlikte kendisi cahil olduğundan, hizmet ediyorum zannı ile bazı şeyler yapmış olabilir. Büyük ve Küçük Aslan'lar zaten eşkiyadır. Ancak, millî teşkilâtın aleyhinde bir görüşe sahip olduğu şüphesiz olan ve Yahya hakkında herkesten çok şikâyetçi olması gereken Gebze kaymakamına bu konuda yazdığım yazılara almış olduğum 1.12.1919 tarih ve 17 sayılı cevabın sureti aşağıda olduğu gibi verilmiştir.

Bendeniz, bu telgraftaki bilgilere kısmen olsun inanmak zorunda kaldım ve aynı inançla bu yazıları İstanbul'a, bizzat Şevket Bey'e de gösterdim. Bendenizin bilemediği bazı sebeplerle, İstanbul'ca hakkında bir muamele yapılmasına gerek duyulduğu takdirde, elbette bir şey denemeyeceği arz olunur. Suret

İlgi: 30.11.1919 tarih ve 53 sayılı yüksek emirleri.

Kartal Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Binbaşı Necati Bey'in, adam öldürme ve bucak müdürünü dövme ile ilgili ihbarları, şahıs ve zaman belirtilmediği için gerçek olarak kabul edilemez. Çünkü, dövüldüğü bildirilen bucak müdürü Burhaneddin Bey, Yahya Kaptan tarafından dövülmediğini ve tecavüze uğramadığını yazılı olarak bildirdiği gibi, bu konuda bendenizin makamına herhangi bir şikâyet de bulunmamıştır.

Adam öldürme konusuna gelince, Yahya Kaptan hakkında hükûmete ve adliyeye hiçbir yerden böyle bir cinayetle ilgili müracaat ve şikâyet olmadığı gibi, aleyhinde, yakalanması için bir tebligat bile yoktur.

Eğer bununla, Darıca Rumlarından iki Rum'un öldürülmesi ve Kartal'ın Paşa köyünden Stelianos Çorbacı'nın dağa kaldırılarak fidyeye istenmesi kastediliyorsa, bu cinayetlerin Küçük Aslan çetesi tarafından işlendiği kanaati yaygın ve doğrudur.

Bu çete Yahya Kaptan'a öteden beri düşman olduğundan ve esasen Yüzbaşı Nail Efendi tarafından kanat gerilip korunurken, sayısı on sekiz kişiye ulaşan bu çetenin, şimdi Binbaşı Necati Bey'in emrine verildiği ve hattâ kendilerine ellişer lira maaş bağlanmakta olduğu haber alınmıştır. Bu çetenin köyleri soymaktan geri durmadığı bilinmektedir.

Binbaşı Necati Bey'in, Yüzbaşı Nail Bey'in eski okul arkadaşı olduğu, kendisiyle bir buçuk ay önce Aydınlı köyünde, Küçük Aslan çetesi üyelerinden Ali Kaptan'ın dağa kaldırdığı Çorbacı'dan alınan parayla yaptığı meşhur düğününde görüştüğü bilinmektedir.

Daha sonra Binbaşı Necati Bey, birçok defa Yüzbaşı Nail Bey'in evine gelerek misafir olmuştur. Her ikisi de aynı düşüncede oldukları için, Yüzbaşı Nail Bey öteden beri Yahya Kaptan'ın aleyhindedir.

Yahya Kaptan teşkilâtı kurduğu sırada, Yüzbaşı Nail Bey, ona bulunduğu kazanın sınırları dışına çıkarmaya ve uzaklaştırmaya çalıştığı gibi, Küçük Aslan çetesi tarafından işlendiği söylenen ve doğruluğuna şüphe olmayan yukarıdaki iki cinayet olayının, Kuva-yı Milliye'yi kirletmek ve Yahya Bey'i lekelemek düşünce ve maksadını taşıdığı hissedilmiştir.

Oysa, bu cinayetler, Aslan çetesinin faaliyet ve hareket alanı içinde işlenmiştir. Hattâ, Yüzbaşı Nail Bey'in, kovuşturma yapmak üzere gönderilecek olan İstanbul Muhafız Alayı'na mensup Suvari Müfrezesi Komutanı Hakkı Bey'i, artık gelmesine lüzum kalmadığı gerekçesi ile, haberleşme sırasında İstanbul'a naklettirip işi takipsiz bıraktırmış olduğu da bir gerçektir. Eğer sözü edilen adam öldürme olayı bundan başka bir olay ise, durumun açıklığa kavuşması için, şahıs ve zaman belirtilerek bildirilmesi gerekir.

Darıca Rum bekçilerinin öldürüldüğü gün, cinayetin, çarşıda serbest gezen Küçük Aslan çetesi

tarafından, işlendiği haberinin yayılması üzerine, Yüzbaşı Nail Bey, korkusundan başka bir yere naklini istemiş ve kesinlikle burada oturmayacağını söylemiştir. Ancak, alay ve tabur komutanları ile Binbaşı Necati Bey buraya gelerek ve Yahya Kaptan hakkında bir işlem yapılması için temsilci Sırrı Bey'e yazı yazdıracaklarına söz ve güvence vererek, Nail Bey'in burada kalmasını istemişlerdir.

Bunun üzerine yüzbaşı, 25 Kasım 1919 salı günü, gidip gelen Necati Bey'i aldatarak ona gerçeğe aykırı suçlamalar yaptırdığı gibi, bir yandan telefonla Yahya Kaptan'ı merkeze davet ettirirken bir yandan da Küçük Aslan çetesini kendi evinde hazır bulundurarak yakalamayı tasarlamıştır.

Ancak, her nedense, bu işi gerçekleştirmeye cesaret edemeyerek teşebbüsünden vazgeçtiği için, Necati Bey de Kartal'a dönmek zorunda kalmıştır. İşte bundan dolayıdır ki, Yüzbaşı Nail Bey, gerek Necati Bey ve gerek kendine âlet ettiği Küçük Aslan çetesi vasıtasıyla, Yahya Kaptan aleyhinde suçlama ve tertiplere başvurmaktan bir an geri kalmamaktadır.

Yahya Kaptan, kendisine karşı çıkan ve düşman olan Küçük Aslan çetesi gibi köyleri yağmalamaya ve Hristiyanları öldürüp yok etmeye izin vermemiştir.

Kendi emrinde bulunan Büyük Aslan Bey çetesi tarafından bazı uygunsuzluklar yapıldığında, derhal bunları önleme ve cezalandırma yoluna giderek, millî bir gaye olan vatanın istiklâl ve kurtuluşu için disiplin ve güvenliğin korunmasına hizmet etmektedir.

Daha önce de Büyük Aslan Bey çetesinin aman dilemesine ve sığınmasına yardımda bulunarak, hükûmetçe affedilmesini sağlamak suretiyle yaptığı hizmetler takdire değer.

Aleyhindeki suçlamaların, yüzbaşının şahsî emellerine boyun eğmemiş olmasından, Küçük Aslan çetesi tarafından işlenip Yahya Kaptan'ın üstüne yıkılmak istenen cinayet olaylarının eksik olmamasından ve bunlara cür'et edenlerin korunması dolayısıyla teessüf ederek yüzbaşıya şiddetli uyanlarda bulunmasından ileri geldiği arz olunur.

(Gebze Kaymakamı Nurettin)

1'inci Tümen ve Bolu Bölgesi Komutanı Rüştü

Efendiler, bu bilgilerin alınmasından önce şöyle bir haber verdiler: «Tavşancıl'da Yahya Kaptan'ın etrafı sarıldı. Bunu yapan İstanbul'dan gelen bir askerî birliktir.»

Bu haber üzerine, İzmit'teki Tümen Komutanlığı'ndan, 7 Aralık 1920 tarihli şifre ile, makine başında durumu sorduk. Eğer bu haber doğru ise, «İstanbul'dan geldiği bildirilen birlik komutanına, Yahya Kaptan'ın bizim adamımız olduğunu, eğer bir kusur ve kabahati varsa, tarafımızdan gereğinin yapılmasının tabîi bulunduğunu, Yahya Kaptan'ın sarılmasına ve tutuklanmasına hiçbir şekilde razı olmadığımızı bildiriniz» dedik.

Efendiler, 7 Ocak 1920'de yazılıp, 8 Ocak'ta aldığımız iki telgraf vardır. Bunlardan biri İzmit'ten, «1'inci Tümen Komutanı Vekili» imzasıyla Fevzi Bey'dendir. Şunlar yazılıdır: «Bu gece iki bin kişilik bir kuvvet Tavşancıl'a çıkarak Kuva-yı Milliye Komutanı Yahya Bey'i çevirmişlerdir. Yapılacak işlemin bildirilmesi arz olunur.»

Diğer telgraf, Düzce'de bulunan asıl Tümen Komutanı'ndan geliyordu. Rüştü Bey, merkezde bulunan vekilinden aldığı aynı bilgileri veriyordu.

Tümen Komutan Vekili Fevzi Bey'in, 7 Ocak 1920 tarihli açıklama bekleyen telgrafımıza verdiği 7/8 Ocak 1920 tarihli cevabında, Yahya Kaptan'ın daha ele geçmediği, Kuva-yı Milliye ile gelen müfreze arasında bir çatışma ihtimalinin bulunduğu ve gelen müfreze komutanına emrimizi bildireceği haber

veriliyordu.

Efendiler, o tarihte milletvekili olarak İstanbul'da bulunan yaverim Cevat Bey'den, 10 Ocak 1920 tarihinde şöyle bir telgraf geldi:

Harbiye, 10.1.1920

20'nci Kolordu Komutanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne:

6.1.1920 gecesi sabaha karşı Genel Jandarma Komutan Yardımcısı Hilmi Bey ve Üsküdar Jandarma Komutanı Nazmi Bey komutasında dört subay, elli jandarma ve Yüzbaşı Nahit Efendi komutasında, İstanbul Muhafız Alayı'ndan doksan er, Bandırma vapurunun ışıkları söndürülerek Hereke'ye götürülmüş ve sabahleyin erkenden Hereke'ye çıkan müfreze derhal Tavşancıl'ı kuşatmış ve birçok ev basılmıştır.

Gelen Hey'et, köy ihtiyar hey'etini toplayarak, vatan haini olan Yahya'yı teslim etmez veya nerede olduğunu söylemezlerse, Tavşancıl'ı insanlarıyla birlikte yakacaklarını bildirirler. İhtiyar hey'eti, Yahya Kaptan'ın iki günden beri köylerinde olmadığını ve nerede bulunduğunu bilmediklerini ısrarla söyledi.

Yahya, sağ olarak ele geçemeyecektir. Fakat Yahya'nın yok edilmesinden sonra Marmara Bölgesine sahip ve hâkim olan ve her gün İngilizler ve Fransızlar tarafından silâhlandırılan Rumların ve İstanbul'daki rezillerin pek büyük bir başarıya ulaşacakları bellidir.

Kuva-yı Milliye adını taşımakta olan Yahya'nın ortadan kaldırılması, İzmit, Adapazarı ve İstanbul dolaylarında, düşmanlarımız hesabına birçok fesat çetelerinin de doğmasına yol açacaktır. Bundan dolayı, Cemal Paşa Hazretleri'nin işe el koymasıyla, Yahya'nın da ad değiştirerek daha önce arz ettiğim şekilde serbest bırakılmasının sağlanması için gerekenlere emir buyurulması istirham olunur (Cevat). Harbiye Nâzırı Cemal

Bu telgrafın, Harbiye şifresiyle ve Cemal Paşa imzasıyla kapatılmış olmasına rağmen, içinde «Cemal Paşa'nın işe el koymasıyla Yahya'nın kurtarılması» çaresinin bulunması cümlesi dikkat çekicidir.

Demek ki, Cemal Paşa, Cevat Bey'in telgrafını, okumaya gerek duymadan, kendi şifresi ve imzası ile çekilmesine müsaade etmiştir. Çünkü, bir defa Yahya'yı takip ettiren Cemal Paşa'dır. Bundan başka serbest bırakılması için kendi yardımlarının kendisi tarafından emrolunmasını, kendi bilgisi dahilinde elbette yazdırmazlardı.

İzmit'ten Tümen Komutanı Vekili'nden gelen 9 ve 10 Aralık 1920 tarihli iki telgrafla, «duyulduğuna göre iki çarpışmadan sonra, Yahya Kaptan'ın ölü olarak ele geçirildiği» bildirildi.

11 Ocak 1920'de, Tümen Komutan Vekili'nden, İstanbul'dan gelen müfreze komutanına, benim adıma tebligatta bulunup bulunmadığını sordum. Üç gün sonra 14 Ocak 1920 tarihli raporunda Tümen komutanı Vekili şu bilgiyi verdi: «Bizzat yaptığım soruşturmadan... çarpışma olmadığı ve yalnız, Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra, köy dışında kesici bir âletle öldürüldüğü anlaşılmıştır. Kafatasının olmaması bunu doğrulamaktadır».

Efendiler, bu uğursuz haber üzerine, İstanbul'daki teşkilâtımıza, 20 Ocak 1920 tarihinde, Albay Şevket Bey vasıtasıyla şu telgrafi yazdık:

Yahya Kaptan'ın öldürülmesinin sebepleri ile, teslim olduktan sonra kasten şehit edildiği anlaşıldığından, öldürülmesinde kimlerin elinin ve etkisinin bulunduğu, İstanbul'dan müracaat

eden pek çok fedakâr arkadaşâ açıklama yapılmak üzere acele bildirilmesi rica olunur, efendim.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

Eski bir yazımıza karşılık olmak üzere, İstanbul'dan, 20 Ocak 1920'de yazılıp bir gün sonra elimize geçen telgraf da şuydu:

Beşiktaş, 0.1.1920

Ankara'da 20'nci Kolordu Komutanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Özel:

İlgi: 17.1.1920.

- Olay yerinde bulunan güvenilir bir zatın ifadesine göre, Yahya Kaptan yakalanıp köy dışında bulunan karakola götürülürken, çevreden on kadar eşkıyanın karakol üzerine ateş etmesi üzerine, kaçmaya çalışmış ve bu sırada öldürülmüştür. Bununla birlikte, iyi bir soruşturma yapılması için hükûmete başvuruldu.
- Yahya Kaptan'ın Kuva-yı Milliye adına pek çok kötülükler yaptığı söylentisi ağızdan ağıza yayıldığı gibi, özel ve resmî yoldan yapılan soruşturma da bunu doğruladığı için, hükûmet kovuşturmaya karar vermişti.

Ancak, Hey'etimizce kendisinin geçici bir süre için gizlenerek Kuva-yı Milliye işlerine karışmaması ve kötülüğe cür'et etmemesi, yanında bulunan kaçak er ve jandarmaları geri göndermesi şartıyla kovuşturma yapılmaması istenmiş ve ilgililer katında teşebbüslerde bulunulduğu gibi, Gebze'ye özel olarak bir memur da gönderilmişti. Bu sırada hükûmet, birdenbire gizlice asker göndermiş; yalnız Yahya Kaptan'ı ele geçirmek istediğini ilân etmiş ve arz edilen durum meydana gelmiştir, efendim (Vasıf).

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Şevket

Efendiler, «Köy dışındaki karakola götürülürken çevreden ateş edilmiş (?). Kaçmaya çalışmış, bu sırada öldürülmüş (?!).» Bu sözlerin, bu gibi suikastlerde bir formül gibi kullanıldığını anlamamak için, çok safdil olmak lâzımdır.

Yahya Kaptan'ı ortadan kaldırmak için, birlikte çalıştıkları ve karar verdikleri hükûmetin, gizlice, birdenbire bir oldubittiye getirivermiş olduğu yolundaki sözler de dikkate değer. İstanbul'da, jandarmadan, İstanbul Muhafız Alayı'ndan subay ve asker görevlendiriliyor... İstanbul'da duruma hâkim olduklarını iddia eden teşkilât başkanlarımız bunu öğrenemiyorlar.

Kara Vasıf Bey'in bu telgrafına verdiğimiz cevapta şu hususu sorduk:

Ankara, 22.1.1920

İstanbul'da Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı Şevket Beye,

Yahya Kaptan'ın öldürülmesi olayını ciddî olarak takip eden ve özellikle İstanbul'da hesabını isteyen pek çok kimse vardır. Gerçeğin anlaşılabilmesi için, yaygın söylenti derecesine vardığı bildirilen kötülüklerin nelerden ibaret olduğunun bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına

Mustafa Kemal

Efendiler, bu açıklama isteğimize gelen cevabı da, sabrınıza sığınarak olduğu gibi, bilginize sunacağım:

Beşiktaş, 24.1.1920

Ankara'da 20'nci Kolordu Komutanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne Özel:

İlgi: 20.1.1920

- Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra öldürüldüğünü işittik. Soruşturma yapıyoruz. Sonucu arz edeceğiz.
- Öldürülmesinin sebebi hiç kimseyi dinlememesi, Kuva-yı Milliye adına açıktan açığa zulüm ve eşkıyalık yapması, eşkiyayı öteden beri gizlemesi veya gösterilen yere gitmesi için verilen emirleri dinlememesi üzerine hükûmetin, kendisine köylerden ve çevreden müracaat edenlerin ısrarına dayanamayarak, kendiliğinden ve hattâ hey'etimizin haberi olmadan teşebbüse geçmesidir, efendim (Vasıf).

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Albay Şevket

Saygıdeğer Efendiler, telgrafın ikinci maddesindeki, Yahya Kaptan'ın hiç kimseyi dinlememesinin, öldürülmesine sebep olarak gösterilmesi asla doğru olamaz. Merhum şehit, beni dinliyordu, benden emir alıyordu.

Verdiğim emre göre hareket ediyordu. Başka bir makama veya şahıslara bağlı olduğunu, onlardan emir alması gerektiğini kendisine emretmemiştim. Bu sebeple, İstanbul'dan her önüne gelenden, Dahiliye Nâzırı'ndan, Jandarma Komutanı hâin Kemal Paşa'dan verilen emirleri dinlememesi zaten bizim istediğimiz şeydi.

Kuva-yı Milliye adına eşkıyalık ve zulüm yapanın da kendisi olmayıp, Küçük Aslan çetesi gibi, haince bir maksatla kuruldukları belgelere dayanılarak anlaşılmış bulunan çeteler idi. Yahya'nın bunların eşkıyalıklarını önlemeye çalıştığı da, sözlerine güvenilmesi gereken kimselerin soruşturmalarıyla kesinleşmiş bir durumdur.

Gebze Müdafaa-i Hukuk Hey'eti Başkanı ile Gebze kaymakamı Fevzi Bey'in ortak imzalarıyla, bu üzücü olayın meydana gelişinden önce, makine başında yapılmış bir müracaatı da belirtmeden geçemeyeceğim:

Gebze Kuva-yı Milliye Komutanı Yahya Bey hakkında bazı kimselerin yaptıkları iftiralar üzerine, en sonunda salı gecesi İstanbul'dan komutanlar ve yüksek rütbeli subaylar komutasında gelen iki bin kişilik kadar bir kuvvetle, kendisinin Tavşancıl'da kuşatıldığı ve kuşatmanın hâlâ devam etmekte olduğu şimdi halktan aldığım bilgilerden anlaşılmıştır.

Böyle vatani için çalışan bir kimseye karşı yapılan bu işlemin pek haksız olduğu yüksek komutanlığınızca bilinmektedir. Yahya Bey'in kurtarılması için ne gibi bir muamele yapılacağının emir buyurulmasını makine başında bekliyoruz.

Kaymakam Fevzi , Müdafaa-i Hukuk Hey'eti Başkanı Hacı Ali

Efendiler, o tarihlerde, İzmit bölgesinde Kuva-yı Milliye teşkilâtı ile uğraşan Milletvekili Sırrı Bey'in de

bu konuda verdiği bilgileri olduğu gibi sunmama müsaadenizi rica ederim:

İzmit, 11.1.1920

20' nci Kolordu Komutanlığı'na

- Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne özel: Haberleşmesi dört gün önce yapılmış olan Yahya Kaptan konusu, nihayet, haber almış olacağınız üzere, kendisinin şehit edilmesiyle sonuçlandı.
- Yahya Kaptan'ın, İstanbul girişinde teşkilâtlanmış bir durumda bulunması, herhalde Kuva-yı Milliye'ye karşı cephe almış bulunan kimseleri yıldırıldığından, kendisinin ortadan kaldırılmasının planlandığına şüphe yoktur.
- Yahya Kaptan'ın bu maksatla öldürülmüş olması, olayı sınırlı kalma niteliğinden çıkarmakta ve Hey'et-i Temsiliye'ce üzerinde düşünülmesini gerekli kılmaktadır.
- İzmit sancağı, eşkıya yüzünden tedirgin iken, yerinden kımıldamayan ve komutası altındaki hiçbir birliğe emir vermeyen, yanındaki hapishaneden on beş yirmi kişinin birden kaçmasını basit günlük olaylardan sayan Alay Komutanı Hikmet Bey, Yahya'nın öldürülmesini önemli bir mesele saymıştır.

Yanına aldığı jandarma kuvvetleri ile bizzat yola çıkmış ve sonunda Kuva-yı Milliye'ye ağır bir darbe vurmak suretiyle maksadına erişmiş bulunuyor. Devamı var (Milletvekili Sırrı).

1' inci Tümen Komutanı Vekili Fevzi

20'nci Kolordu Komutanlığı'na

- Gebze'de kurulmuş bulunan Kuva-yı Milliye'nin başsız kalması, bundan sonra oraları korku içinde bırakacaktır.
- Buralarca bütün Kuva-yı Milliye'nin dayanağı olarak bilinen Yahya'nın bu şekilde ortadan kaldırılmış olması, kamuoyunu haklı olarak karıştırmıştır.
- Yahya'nın öldürülmesi, hükûmetin Kuva-yı Milliye'ye karşı bundan sonra takınacağı saldırgan tavra delil sayılmaktadır.
- Bu hareket üzerine, hiç şüphe yok ki, yabancılar tarafından da, Kuva-yı Milliye'nin hükûmetin gözünde değersiz ve yok edilebilir nitelikte görüldüğü yargısına varılacaktır. Bu bakımdan gerekli tedbirler alınmalıdır. Devamı var (Milletvekili Sırrı).

1'inci Tümen Komutanı Vekili

Fevzi

20'nci Kolordu Komutanlığı'na

68 sayılı şifreye ektir. Öncekilerin devamıdır:

- Durum karışıklıktan kurtarılmadığı ve Gebze kuvvetlerinin hemen güvenilir bir kimseye verilmesi tedbiri alınmadığı takdirde, Üsküdar sancağı da dahil olmak üzere, bütün İzmit sancağında, bir tek kişinin bile Kuva-yı Milliye'yi tutmasına imkân bulunamayacağı kesinlikle bilinmelidir.
- Jandarma Alay Komutanı Hikmet Bey'in vakit kaybetmeden yerinden alınması şarttır.
- İzmit sancağında Kuva-yı Milliye'nin varlık gösterebilmesi, ordu hizmetinde bulunan Kaymakam Fevzi Bey'in, jandarma komutanı olmasına bağlıdır. Başka çare yoktur. Bunu önemle bilginize sunuyorum (Milletvekili Sırrı).

1' inci Tümen Komutanı Vekili Fevzi

20'nci Kolordu Komutanlığı'na

79 sayılı şifreye ektir:

- Kuva-yı Milliye'ye Anadolu taraflarında değer verilmediği ve horlandığı yolundaki söylentiler, üzücü olay üzerine muhaliflere daha çok kuvvet kazandırmış olduğundan, kuvvet ve kudretin kayba uğramadığını gösterecek fiilî bir tedbir alınması şarttır.
- Ali Fuat Paşa Hazretleri'nin buraya kadar teşriflerini gerekli görmekteyim.
- İzmit sancağına önem verilmesini ve önem verildiğini gösterecek fiilî tedbirlerin alınması gereğini tekrara mecbur oluyorum (Milletvekili Sırrı).

1' inci Tümen Komutanı Vekili Fevzi

O tarihte İstanbul'da bulunan Rauf Bey de şu mektubu gönderdi:

İstanbul, 19.2.1920

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra öldürüldüğü buraca da anlaşılmıştır. Muhafızlığa müracaat edilmiş, otopsi de yapılmıştır. Hükûmet kanunî kovuşturmaya başlamıştır, efendim. Saygılarımızı arz ederiz.

Hüseyin Rauf

VİCDANÎ GÖREVLERİMDEN BİRİ

Efendiler, Yahya Kaptan'ın öldürüldüğüne şüphe kalmamıştı. Bu gerçek bilindikten sonra, onu öldürmüş olan hükûmetin, kanunî kovuşturmaya başlamış olması, cinayeti işleyenlerin meydana çıkamayacağına delil değil miydi? Fakat Efendiler; zaman, her şeyin, her gerçeğin, tarih önünde samimî olarak incelenmesine imkân hazırlar.

Saygıdeğer Efendiler, hükûmeti ve İstanbul'daki teşkilâtımızın başkanlarını böyle çirkin bir cinayetin işlenmesinde vasıta olmaya yöneltten sebep ve etkenlerin incelenmesinin, gerçekten ibret verici sonuçlar getireceğine inandığım içindir ki, ilk bakışta önemsiz gibi görülebilecek bir olayı delillere ve belgelere dayandırarak açıkladım.

Bu açıklamamla, milletin gözünde, gerçeği açıkça ortaya koyabilecek bir ortamın doğmasına yardım edebildiysem, vicdanî görevlerimden birini yapmış olduğuma inanacak ve gönül huzuru duyacağım.

Efendiler, bu olayı incelerken iki noktayı gözönünde bulundurmak yararlı olur. O noktalarda:

Birincisi: Sait Molla'nın üyesi bulunduğu gizli örgüt ve Gebze, Kartal bölgelerinde bu örgüte bağlı şahsî çetelerin oynadığı rol ile, bu rolü bizim adamlarımıza yüklemekte ve vatansever geçinen kimseleri aldatıp kandırmada gösterilen ustalık ve başarı.

İkincisi: İstanbul teşkilâtımızın başkanlarıdır ki, bunlar, bizim yani Hey'et-i Temsiliye'nin emrinde ve onun verdiği direktif ve bilgilere göre hareketle yükümlü bulunuyorlardı.

Bunların, bu yükümlülüğü ancak samimî olarak yerine getirdikleri takdirde, asıl hedefe doğru yanılmadan yürümenin mümkün olabileceğini de kabul etmeleri gerekirdi.

Oysa, bu kimseler, kendi akıl ve tedbirlerini, Hey'et-i Temsiliye'nin uyarılarına rağmen yüksek görmekten geri durmamışlar ve hareket serbestliklerine engel olunmasını bir haysiyet meselesi yaparak sinirlenmişler ve bu sakat duygunun etkisiyle, aldatılmaya kadar varmışlardır.

Şimdi Efendiler, vicdan ve şefkat sahibi olanların yüreklerini gerçekten kan ağlatan bir telgrafı daha merhametli gözlerinizin önüne sererek bu konu ile ilgili açıklamalarıma son vereceğim:

İstanbul, 14.1.1920

Ankara'da Kuva-yı Milliye Başkanı

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne,

Eşim Yahya Kaptan, sırf yüksek şahsiyetinizle olan ilgisi dolayısıyla ve kanun karşısında suçlu olmaksızın teslim olduğu halde, Gebze Jandarma Yüzbaşı Nail ve Üsteğmen Abdurrahman Efendiler tarafından alçakçasına şehit edildi.

Bütün Tavşancıl halkı olayın tanığıdır. Hakkın yerini bulması için Adliye ve Dahiliye Nezaretlerine başvuruldu. İki tane yetimle perişan bir durumdayız.

Bu konuda yüksek teşebbüs ve yardımlarınızı bekliyoruz, emir sizindir.

Karagömrük'te Keçeciler'de Karabaş Mahallesinde 19 numarada Yahya Kaptan eşi

Şevket Hanım

1919 SONBAHARINDA KARŞILAŞTIĞIMIZ DİĞER BAZI OLAYLAR

Efendiler, Yahya Kaptan meselesine 20 Kasım 1919 tarihindeki olaylar dolayısıyla dokunduk. Zaman ve mesafe bakımından birçok atlamalar yaparak bu olayı çeşitli yönleri ile açıklamak ve tamamlamak zorunda kaldık.

Şimdi müsaade buyurursanız, tekrar bıraktığımız tarihe dönerek, olayları izleyelim:

Ankara - Eskişehir demiryolunun işletilmesine İtilâf Devletleri'nce engel olunmuştu. Bu yolun işletilmesi için, İtilâf Devletleri temsilcilerinin, şiddetle protesto edilmesi, 21 Ekim 1919'da Ankara Merkez Hey'eti'-ne bildirildi.

Adana teşkilâtı kurucularının, Niğde'ye veya Kayseri'ye gelerek ve bizimle temas kurarak çalışmalarına devam etmeleri sağlandı.

Aydın cephesinde durum günden güne tehlikeli ve ciddî bir hal almakta olduğundan, Salih Paşa ile Amasya'da kararlaştırdığımız üzere, Donanma Cemiyeti'nin dört yüz bin lirasının bu cephenin ihtiyaçlarına ayrılmasını Harbiye Nâzırı'na yazdık. Bu cephedeki mücahitlere silâh, cephane verilmesini ve cephenin makineli tüfek ve topçu birlikleriyle desteklenmesini, Konya'daki 12'inci Kolordu Komutanı'ndan rica ettik.

Efendiler, Fransızlar, Bandırma - Soma demiryolunu denetlemek bahanesiyle, Bandırma'ya bir müfreze çıkarmışlardı. Bunların, güvenlik durumu mükemmel olan Bandırma'ya asker gönderme haklarının olmadığı açıktı. Bu noktaya, 24 Kasım 1919'da 14'üncü Kolordu ve 56'ncı Tümen Komutanları'nın

dikkatlerini çekti.

Yabancı subaylar, Aydın cephesinde dolaşarak propaganda yapıyorlar ve durumu anlıyorlardı. Bu gibi subayların cephede birliklerle temas etmelerine kesinlikle izin verilmemesi, resmî müracaatlarını hükûmete, yapmaları, eğer Kuva-yı Milliye'ye bir söyleyecekleri olursa, merkez hey'etimiz vasıtasıyla bize başvurmaları gerektiğinin kendilerine duyurulması, propaganda yapanları olursa, korumalı olarak bölgeden çıkarılmaları ve kesin bir mecburiyet doğarsa, cephede görülecek İtilâf askerlerine karşı da silâh kullanılması cepheye bildirildi.

Efendiler, biz İzmir halkının da doğrudan doğruya seçimlere katılmasını sağlamak istiyorduk. Bunun için, maksadımızı çeşitli yollarla duyuruyorduk. Ne var ki, Yunanlılar tabiatıyla engelliyorlardı.

29 Kasım 1919 tarihinde, bu durumu İtilâf Devletleri temsilcileri ve tarafsız elçilikler katında protesto ettik ve bunu, İzmir Telgraf ve Posta Başmüdürü bulunan Ethem Bey'e yazarak, İzmir halkına da duyurmak istedik.

Efendiler, belki de birçoklarınızın hatırladadır. İşgal yıllarında, Adana'da, Ferda adında, Kuva-yı Milliye aleyhinde yabancı bir gazete yayınlanıyordu. Bu gazete, sırf Anadolu'daki kamuoyunu yanıltmak ve bulandırmak maksadıyla yazılmış sütunlar ve bizim aleyhimize uydurulmuş saçmalıklarla doluydu. Şüphesiz bu gazetenin Anadolu içine sokulmasına engel olduk.

Fakat, bu gazetenin memlekette okunmasını elbette yararlı bulan, Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin Dahiliye Nâzırı ve Cemal Paşa'nın, defalarca temize çıkardığı Damat Şerif Paşa, Ferda gazetesi denilen bu zehirli paçavranın serbestçe dağıtılmasına engel olunmaması için emirler vermişti. Bu sebeple, Şerif Paşa'nın arkadaşı Cemal Paşa'nın, 3 Aralık 1919'da dikkatini çekmeyi gerekli bulduk.

ANKARA'YA GELİŞ

Efendiler, Meclis-i Meb'usan'ın İstanbul'da toplanmasına engel olamamak zarureti üzerine, İstanbul'da toplanacak Meclis'te, «vatanın bütünlüğünü, devlet ve milletin bağımsızlığını elde etmekten ibaret olan gayeyi korumak ve savunmak için anlaşmış, kesin kararlı bir grup oluşturmayı» tek çare olarak düşündük.

Bunun sağlanması için, bildiğiniz gibi, 18 Kasım 1919 tarihli talimat ve genelgede, milletvekillerinin belirli yerlerde grup grup toplanarak üzerinde görüşecekleri önemli noktalardan biri olmak üzere bu konuya yer vermiştik.

Aynı tarihte, düşündük ki, bu grubu oluşturabilmek için her sancaktan birer milletvekilini Eskişehir'e davet edelim. Eskişehir üzerinden trenle İstanbul'a gidecek milletvekillerini de, davet edeceğimiz milletvekilleri ile birleştirelim ve kendimiz de Eskişehir'e giderek, yapılacak genel bir toplantıda enine boyuna görüşmelerde bulunalım.

Bu arada, milletvekillerinin İstanbul'daki güvenlikleri ile ilgili tedbirleri de söz konusu etmek istiyorduk. Ancak, bundan sonra vereceğim bilgilerden anlaşılacağı üzere, bu toplantıyı Ankara'da kalarak yapmayı tercih ettik. Sivas'ta bir ay kadar daha kaldıktan sonra, Ankara'ya hareket ettik.

Ankara'ya gelişimizi, 27 Aralık 1919 tarihli şu açık tebliğ ile her yere duyurduk:

Sivas'tan Kayseri yoluyla Ankara'ya hareket eden Hey'et-i Temsiliye, bütün yol boyunca ve Ankara'da, büyük milletimizin çok sıcak ve içten gelen vatanseverlik gösterileri arasında, bugün şehre geldi. Milletimizin gösterdiği bu birlik ve kararlılık örneği, memleketimizin geleceğine güven konusundaki

inançları sarsılmaz bir şekilde güçlendirici niteliktedir.

Şimdilik, Hey'et-i Temsiliye'nin merkezi Ankara'dadır. Saygılarımızı sunarız, efendim.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

2 Ocak 1920 tarihinde, Cemiyet Merkez Hey'etlerine, Hacıbektaş'ta Çelebi Cemalettin Efendi'ye Mutki'de Hacı Musa Bey'e ayrıca bir tebliğde bulunduk.

Bu tebliğimizin metni ve yazılış biçimi şöyleydi:

... yolculuğumuz sırasındaki gözlem ve incelemelerimiz, bizlere, gerçek koruyucu olan Ulu Tanrı'nın ilâhî lûtfuyla tecellî eden millî birliğimizin dayanmış olduğu millî teşkilâtın, kökleşmiş, millet ve memleketin geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir kuvvet ve kudret haline gelmiş olduğunu, şükürler olsun gösterdi.

Dış durum, bu millî birlik ve kararlılık sayesinde ve Erzurum - Sivas Kongreleri esasları çerçevesinde, vatanın ve milletin çıkarlarına elverişli bir şekle girmiştir.

Kutsal birliğimize, kararlılık ve imanımıza dayanarak, meşru isteklerimizin elde edileceği güne kadar, büyük bir dirençle çalışılması ve bu bildirimizin genelge halinde köylülere varıncaya kadar bütün millete duyurulması rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hey'et-i Temsiliye'si adına

Mustafa Kemal

KAZIM KARABEKİR PAŞA, HEYET-İ TEMSİLİYE'NİN ANKARA'YA GİTMESİNE TARAFTAR DEĞİLDİ

Efendiler, Hey'et-i Temsiliye'nin merkezinin Ankara'ya nakli düşüncesi oldukça eskiydi. Bu düşünce ilk defa söz konusu olduğu sıralarda, Kâzım Karabekir Paşa'dan gelmiş olan bir telgrafi burada olduğu gibi aktaracağım:

Erzurum, 3.10.1919

3'üncü Kolordu Komutanlığı'na

Hey'et-i Temsiliye'ye: Kuva-yı Milliye'yi temsil eden yüksek hey'etin, değil Ankara'ya, hatta Sivas'ın batısına bile geçmemesi görüşündeyim. Çünkü, Doğu illerinin Kuva-yı Milliyesi demek olan bu hey'etin bütün bütün uzaklaşması, dolayısıyla bu illerin teşkilâtsız kalmasına yol açacaktır. Şimdiye kadar pek meşru ve mantıklı olarak yönetilmekte olan Millî Mücadele'nin, öteden beri her zaman her teşebbüsümüzü kötü görmek ve göstermek isteyen düşmanlarımıza karşı da eskiden olduğu gibi bir yerden yönetilmesi için, Hey'et-i Temsiliye'nin Sivas'tan batıya geçmemesi görüşünde bulunduğumu arz ederim.

15' inci Kolordu Komutanı

Kâzım Karabekir

Böyle bir telgrafın asılsız olduğu yargısına varmak istedim. Fakat, ne çare ki, şifre telgraf Erzurum'dan Sivas'taki 3'üncü Kolordu'ya çekilmiştir. Çözülen şifrenin altında «Açıldı. Fethi 4/5 Ekim» ilgiliye yazı ve imzası olduğu halde 3'üncü Kolordu'dan bize gönderilmiştir.

Efendiler, Kâzım Karabekir Paşa, davetimiz üzerine Sivas'a geldikten ve bizimle görüşmelerde bulunduktan sonra, şüphesiz bu telgrafla daha önce bildirdiği düşünce ve görüşünün yerinde olmadığını anlamış olacaktır.

Ancak, bu düşünce ve görüşündeki isabetsizliği anlamak için, mutlaka yüz yüze gelip görüşmeye hiç de ihtiyaç olmayacağı açıkça bellidir. Bu düşünce ve görüşün dayandırılmış olduğu sebeplere şöylece bir göz atmak bile, onların yanlışlığını anlamaya yeter sanırım.

Bir defa, Hey'et-i Temsiliye'nin yalnız Doğu illerinin millî gücünü oluşturmadığı veya temsil etmediği ve belki bütün memleketin -Anadolu ve Rumeli'nin- millî güçlerini temsil ettiği çoktan bilinmiş olmak gerekirdi. Kaldı ki, bu nokta üzerinde, günlerce süren telgraf başı tartışmaları olmuştu.

Bir de, Hey'et-i Temsiliye'nin Sivas'tan Ankara'ya taşınması, Doğu illerinde teşkilâtsizlik doğuracak bir sebep olamazdı. Hey'et-i Temsiliye'nin Doğu illerine Sivas'tan telgrafla verdiği emirleri ve talimatı, aynı şekilde Ankara'dan verebileceğine de şüphe yoktu.

Buna karşılık, Hey'et-i Temsiliye'nin Doğu illerinden çok Batı illerine ve İstanbul'a yakın bulunmasını gerektiren ve haklı gösteren mantıklı sebepler elbette çoktu. Önce, Batı ve Güney-Batı illerimizden doğrudan doğruya düşman eline geçmiş olanlar vardı. Bu illerimizi işgal eden düşman karşısında sağlam savunma cepheleri kurmak ve onların kuvvetlendirilmesini sağlamak gerekirdi.

Oysa, Doğu illerimizde böyle acıklı bir durum yoktu. Kesin olarak yakın bir filî tehlike de doğabileceği benzemiyordu.

Uzak bir ihtimale göre, diyelim ki, doğudan Ermenilerin doğrudan doğruya bir saldırıya geçecekleri kabul olunsaydı bile, onun karşısında Kuva-yı Milliye ile desteklenmesi kararlaştırılmış olan 15'inci Kolordu, kendilerinin komutası altında hazır bulunuyordu. Ne var ki, İzmir cephelerinde çeşitli komuta yöntemleri, değişik nitelikte kuvvetler ve türlü türlü olumsuz kaynaklardan gelen değişik yapıda türlü zararlı etkiler vardı. Adana'nın işgaline karşı daha cephe kurulamamıştı.

GENEL DURUMU YÖNETME SORUMLULUĞUNU ÜZERİNE ALANLAR, EN ÖNEMLİ HEDEFE VE EN YAKIN TEHLİKEYE ELDEN GELDİĞİ KADAR YAKIN BULUNMALIDIRLAR

Bu bakımdan, uyulacak yol ve yöntem şudur ki, genel durumu yönetip yürütme sorumluluğunu üzerine alanlar, en önemli hedefe ve en yakın tehlikeye elden geldiği kadar yakın yerde bulunmalıdırlar.

Yeter ki, bu yakınlık genel durumu gözden kaybettirecek derecede olmasın! Ankara bu şartları kendinde toplayan bir noktaydı. Her halde cephelerle ilgileneceğiz diye Balıkesir'e, Nazilli'ye veyahut Afyonkarahisar'a gitmiyorduk.

Fakat, cephelere ve İstanbul'a demiryolu ile bağlı bulunan ve genel durumu yönetme bakımından Sivas'tan hiçbir farkı olmayan Ankara'ya gelecektik.

Meclis-i Meb'usan'ın İstanbul'da toplanması zarurî görüldükten sonra ise, Ankara'ya gelmenin ne kadar

yerinde ve yararlı sayılmak lâzım geldiğini açıklamayı gereksiz bulurum.

Efendiler, Hey'et-i Temsiliye'nin Ankara'ya taşınmaması için sebepler ileri sürülürken, bu arada, hele öteden beri her zaman her teşebbüsümüzü kötü görmek ve göstermek isteyen düşmanlardan» söz edilmiş olmasına hiçbir anlam veremedim.

Gerçekten, kendisinin dediği gibi, düşmanlar bizim hangi davranışımızı, hangi teşebbüsümüzü iyi görmüşlerdir veya görebilirler ki, ona göre hareket edelim!

Eğer bu düşünce ve görüşe yol açan: «İstanbul'da, millî dâvâyâ inanan bir Ali Rıza Paşa Hükûmeti vardır. Meclis-i Meb'usan da orada toplanarak millet ve memleketin mukadderatını denetlemeye başladıktan sonra, Hey'et-i Temsiliye'nin batı cepheleriyle, Meclis-i Meb'usan ile ilgi ve ilişkisine ne lüzum kalır? Bu takdirde, Hey'et-i Temsiliye'nin yalnız Doğu illerinin teşkilâtı ile ilgilenmesi ve yetinmesi daha yerinde ve daha yararlı olmaz mı?» şeklindeki bir düşünce ve görüş idiyse, bir dereceye kadar üzerinde durulabilir.

Fakat, böyle olunca da, genel durumu, olayların iç yüzünü ve gerçek şartları görüş ve anlayış bakımından, Hey'et-i Temsiliye ile Kâzım Karabekir Paşa arasında doldurulması imkânsız bir hendek olduğunu kabul etmek gerekir.

Hey'et-i Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesini düşmanlar kötü görecektir, noktasında daha çok durularak, belki ileri sürülmüş olan düşünce ve görüşün çıkış kaynağı daha iyi kavranabilirse de, bizim şimdilik buna ayıracak fazla zamanımız yoktur.

YENİ MİLLETVEKİLLERİ İLE ANKARA'DA GÖRÜŞME TEŞEBBÜSÜ

Efendiler, daha önce söylediğim gibi, bir iki günlük bir toplantı ve görüşme isteği ile, milletvekillerini davet için ilk yazdığımız telgrafta -ki bu telgrafın örneğini basılmış olarak yazılı evrak halinde postayla göndermiştik- maksat açıklandıktan sonra «Hey'et-i Temsiliye'nin bulunacağı bir yerde toplanılacaktır; toplantı tarihi, gönderilecek milletvekillerinin adları ve adresleri belli olduktan sonra haberleşilerek kararlaştırılacaktır. Hey'et-i Temsiliye kısa bir süre sonra İstanbul'a yakın bir yere gidecektir.» denmişti.

Ankara'ya varışımızda, Ankara - Eskişehir demiryolu işlemeye başlamış olduğundan, önceki tebliğimize 29 Aralık 1919 tarihinde yaptığımız bir ek ile, milletvekillerleriyle görüşme yeri olarak Ankara'yı gösterdik ve bunu bir genelge ile bildirdik. Bu genelgenin bir maddesi de, öteki milletvekillerinden mümkün olduğu kadar çok kimsenin görüşmelere katılmasının fazlasıyla istenmekte olduğu yolundaydı.

Efendiler, sonucunun pek yararlı olacağını umduğumuz bu hayırlı ve vatanseverce teşebbüsün bile İstanbul Hükûmeti tarafından önüne çıkıldığını arz edersem, hayret etmezsiniz sanırım.

Müsaade buyurursanız, bu noktayı biraz açıklayayım: Biz milletvekillerini Ankara'ya davet ederken, birtakım kimseler de bu daveti geçersiz kılmak ve tasarlanan toplantıya engel olmak için karşı tedbir alıyor ve teşebbüste bulunuyorlarmış... Bazı milletvekillerinin çektikleri telgraflarla durumu anladık. Nitekim, Burdur Milletvekili Hüseyin Baki imzalı ve 29 Aralık 1919 tarihli şöyle bir telgraf geldi:

«İstanbul'da toplanan milletvekilleri adına, Aydın milletvekili Hüseyin Kâzım imzasıyla Teftiş Kurulu Başkanlığı'na gelen telgrafta, en sür'atli vasıta ile İstanbul'a gelmekliğimin pek gerekli olduğu

duyurulmakta ve bu gün Dahiliye Nezareti'nden gelen telgrafta da yola çıkmaklığım bildirilmektedir.

Daha önce, Hey'et-i Temsiliye adına, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından verilen emir ve duyuru üzerine, bu konudaki görüşüm açıklanıp bilginize sunulduğu halde, şimdiye kadar bu konuda bir emir alınamadığından, zatıdevletlerinin emirlerini önemle beklemekteyim, efendim.»

Akdağadeni milletvekili Bahri imzalı ve aynı tarihli bir telgrafta da:

«Aydın milletvekili Hüseyin Kâzım imzasıyla gelen telgrafta, milletvekillerinin en sür'atli vasıta ile İstanbul'a gelmeleri bildiriliyorsa da, Hey'et-i Temsiliye'ye üye seçilen milletvekillerinin mi, yoksa bütün milletvekillerinin mi davet edildiği pek anlaşılamamıştır. Hangi yolu tutacağımın bildirilmesine lûtfen müsaadeleri istirham olunur, emir sizindir.»

Efendiler, biribiri ardınca buna benzer telgraflar geldi. Bu telgraflardan anlaşıyordu ki, milletvekili arkadaşlar, Hey'et-i Temsiliye ile İstanbul Hükûmeti'ni ve İstanbul'dan telgraf çekerek bütün milletvekillerini davet etme yetkisini kendinde görebilen kimseleri, ortak amaçta anlaşmış ve uyuşmuş sanıyorlardı. Hükûmetin ve sözü geçen kimselerin olumsuz niyetlerini hatır ve hayallerine bile getiremiyorlardı. Olsa olsa, bizimle İstanbul'daki kimseler arasında, yeni kararlaştırılmış bir durum bulunduğunu veyahut arada düzenleme bakımından bir yanlışlık olabileceğini sandıkları ve durumu öyle kabul ettikleri, bize gelen telgraflarındaki temiz yüreklilik ve içtenlikten anlaşılmaktaydı.

Bize başvuran milletvekillerine verdiğim cevap şuydu:

Hüseyin Kâzım Bey'in bildirdikleri ile bizim hiçbir ilgimiz yoktur. Adı geçenin, durumu iyice bilmediği anlaşıyor. 12 ve 27 Aralık 1919 tarihli telgraflarımız gereğince hareket edilmesini, milletimizin ve vatanımızın çıkarlarına daha uygun olduğu için gereğinin tezelden yerine getirilmesini, Kâzım Bey'in kendi başına göndermiş olduğu telgrafa gerekli cevabın verilmesini ve sonucun bildirilmesini rica eder, saygılarımızı sunarız efendim.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

Bütün milletvekillerine de şu genelgeyi yazdık:

Ankara, 30.12.1919

Aydın milletvekili Hüseyin Kâzım Beyefendi'nin sayın milletvekillerinden bazılarına, derhal İstanbul'a hareket etmeleri ile ilgili telgraflar çektiği anlaşıldı. Bu hareket, adı geçen kimsenin durumu iyice bilmediğini gösterdiğinden, kendisine bu durum anlatıldı ve gün... sayılı duyurularla ilgili bilgi verildi. Bu bakımdan, Hey'et-i Temsiliye'ce istirahat olunduğu üzere, Hey'et-i Temsiliye üyesi olarak seçilmiş sayın milletvekilleriyle öteki milletvekillerinden görüşmelere katılmak isteyen sayın üyelerin, Ocak ayının beşinden başlayarak Ankara'ya teşrifleri bir daha rica olunur.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

30 Aralık 1919 tarihli bir şifre ile de İstanbul'daki teşkilâtımıza: «Hüseyin Kâzım Bey'in teşebbüsünden söz ettikten sonra, kendisinin bizim duyurumuzdan haberdar edilmesini ve görüşmelere katılmak istiyorlarsa, lûtfen ve derhal Ankara'ya teşrifleri gereğinin anlatılmasını» bildirdik.

Efendiler, biz İstanbul'daki teşkilâtımızdan haber beklerken, karşımıza biri çıktı. Bunun kim olacağını

kestirmekte güçlük çekmezsiniz sanırım. Bildiğiniz gibi, bizim İstanbul'da hem temsilcimiz hem de nâzır olan bir zat... Cemal Paşa... Evet, 1 Ocak 1920 tarihli şu telgraf, «Harbiye Nâzırı Cemal Paşa» imzasıyla geliyordu: Ankara'da 20'nci Kolordu Komutanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne özel:

İstanbul'da bulunan milletvekillerinden bir grubun, bize başvurarak verdikleri yazılı isteklerini, aşağıda olduğu gibi sunuyorum :

- Meclis-i Meb'usan'ın bir an önce toplanması zarurîdir. Şu sırada bazı milletvekillerinin Ankara'ya davet edilmeleri, Meclis'in derhal açılmasına engel olacaktır.
- Bu durumun ve yapılan davetin ortaya koyacağı kötü yorumlar arasında düşmanların en çok dikkatini çekecek olanı, yasama gücünün başka kuvvetlerin etkisi altında iş görmekte olduğu zannıdır. Bu durum içeride ve dışarıda elbette büyük bir güvensizlik doğuracaktır.
- Böyle bir durum ve tutum karşısında, Meclis'in, kendisinden beklenen hizmetleri yerine getirebilmesi mümkün değildir.
- Daha önce yapıldığı gibi, milletvekilleri ile temas ve ilişki kurmak üzere geniş yetkiler taşıyan bir şahsın, temsilci olarak İstanbul'a gönderilmesi, maksadın gerçekleşmesi bakımından yeterlidir.
- Ankara'ya davet edilen milletvekillerinin gelişlerinin ertelenmesi ve orada toplananların da hemen İstanbul'a hareketleri için yeniden acele bir duyuru yapılması beklenmektedir.

Harbiye Nâzırı Cemal

Efendiler, bu davranış ve yazış tarzında bir içtenlik ve asalet görüyormusunuz? Önce, bizim milletvekilleri ile toplantı yapma kararımız ve bununla ilgili duyurumuz, bundan bir buçuk ay öncesinden beri biliniyordu.

Eğer bu teşebbüsümüz memleket çıkarlarına gerçekten aykırı ve sakıncalı görülmüş idiyse, bizimle aynı millî gaye peşinde oldukları iddiasında olan efendilerin ve hükûmetin, bizim davet ettiğimiz milletvekillerine, İstanbul'a çağırma telgrafları yazmadan önce, bizimle anlaşmaları, hiç olmazsa düşünce ve teşebbüslerinden bizi haberdar etmeleri gerekmez miydi?

Böyle yapmayıp da doğrudan doğruya İstanbul'a gidişlerini çabuklaştırmak için, Teftiş Kurulu Başkanlıkları aracılığı ile, Şeyh Muhsin-i Fanî'nin ve Dahiliye Nâzırı'nın imzalarıyla, taşradaki milletvekillerini sıkıştırıp şaşırtmak ve bir oldubitti yaratarak bizim teşebbüsümüzü başarısızlığa uğratmaya kalkışmak doğru muydu?

İkincisi, Efendiler, seçimlerin yenilenmesi işi aylarca ve aylarca yapılmayıp da belirli kanunî süre çoktan geçirilmiş olduğu tarihlerde hiç de acele etmeyi akıllarına getirmeyen bu efendiler, bizim Erzurum'dan, Sivas'tan beri yapageldiğimiz sayısız teşebbüs ve çalışmalarımızın bir başarısı olarak seçimlerin yenilenmesi sağlandıktan ve herbirinin milletvekilliği ayrıca aracılık edilerek ve uğraşılarak elde edildikten sonra, nihayet üç beş gün gibi az bir gecikme böyle bir aceleciliği gerektirir miydi? Hele bu gecikme, büyük bir gayenin gerçekleştirilmesi, özellikle İstanbul'da toplanmak gafletini gösterenlerin kendi şahıslarının da dokunulmazlığı ile ilgili tedbirlerin alınması yollarını görüşme maksadına dayandığına göre, bu efendileri bu kadar aceleye sürüklemeli miydi? Hiçbir tedbir ve karar almadan, bir an önce, hakaret ve rezalete uğramakta acele etmek neden ileri geliyordu?

Üçüncüsü, Efendiler, tertemiz ve lekesiz arkadaşlarını aldatarak, İstanbul'da kendilerinin içinde bulundukları tehlike ve hakaret çemberine çabucak sokmak isteyen bu efendiler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden değiller miydi? Bu millî cemiyetin üyeleri bulunmuyorlar mıydı? Bir cemiyetin üyeleri, milletvekili oldukları halde bile, cemiyetin önderleri ile görüşerek, sonunda tespit edilecek program çerçevesinde harekete mecbur değiller miydi? Dünyanın her tarafında, bütün

medenî toplumlarda bu böyle değil midir?

Bir grubun, bir partinin liderleriyle görüşüp ilişki kurmasından, yasama gücünün başka kuvvetlerin etkisi altında hareket etmiş olduğu zannını doğuracağı kuruntusuna neden düşölüyor ve bunun, düşmanların dikkatini çekeceğinden neden korkuluyordu? Bu efendiler, seçimlerin yenilenmesini ve milletvekillerinin seçilmesini sağlamış olan teşkilâtın etkisi altında kalmış görölmeyi yüksek şeref ve onurlarına yakıştıramıyorlar mıydı?

Bu efendiler, milletvekillerinin memleket içinde güçlü bir millî teşkilâta bağlı olduklarını, o teşkilâtın tespit ettiği belirli gayelerden ayrılamayacaklarını ve her ihtimale karşı o teşkilâtın etkisi altında bulunduklarını açık bir vicdan ve açık bir alınla ilân etmenin, asıl bunun, içeride ve dışarıda en büyük güven ve saygı kazandırabileceğini takdir edemiyorlar mıydı?

Ve asıl böyle bir vicdan ve inanç gücüne sahip olarak, belirli millî gayeyi gerçekleştirme yolunda her tehlikeye göğüs germeye hazır bir tavır ve durum alınmadıkça, Meclis'in kendisinden beklenen hizmetleri yerine getirebilmesine imkân olamayacağını anlamak, kâhinliğe mi, yoksa göröldüğü gibi saldırı ve hakarete miskince boyun eğmeye mi bağlıydı? Bu efendiler, benim milletvekilleri ile şahsen görüşmemi istemiyorlar. Yine, hükûmet ve bazı efendiler, benim İstanbul'a da gitmemi uygun görmüyorlar.

Ancak, geniş yetkilerle bir delegenin gönderilmesini tavsiye ediyorlar. Doğrusu bu noktadaki akıl ve kavrayışlarına diyecek yok! Gönderdiğimiz temsilciler değil miydi ki, milletvekillerinin düşman pençesine düşmelerinde birinci derecede etkili olmuşlar ve en sonunda kendi şahıslarını bile korumanın tedbir ve çaresini bulmaktan âciz olduklarını ispat etmişlerdir.

Milletvekillerini kimseye sormadan İstanbul'a çağırma konusunda, onları aldatmayı ve oldubittiye getirmeyi başaramayınca, bu defa, bizim tarafımızdan duyuru yapılmasını istemekte gösterilen nezaket pek ince değil midir, Efendiler? Saygıdeğer Efendiler, bu sözünü ettiğim telgrafa cevap olarak şu kısa şifreyi yazdım:

5.1.1920

Harbiye Nâzırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Önergeyi veren milletvekillerinin adlarının ve bu önergeyi kime hitaben verdiklerinin bildirilmesini bekliyoruz, efendim.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

Harbiye (Nezareti), 6.1.1920

Ankara'da 20'nci Kolordu Komutanlığı'na

İlgi: 5 Ocak 1920

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine özel:

Milletvekillerinin adları şunlardır: Hüseyin Kâzım, Tahsin, Celâlettin Arif, Hâmit... ve başkalarıdır. Bana getirenler baştaki iki kişidir.

Harbiye Nâzırı Cemal

Efendiler, sonradan bize verilen bilgilere göre, bana telgraf çeken kimseler, milletvekillerinden oluşmuş bir grup değildi. Sadrazam, Siverek milletvekili olduğunu öğrendiği ve kendisinin şahsen tanıdığı Hakkı Bey adında bir zatı ve Hüseyin Kâzım Bey'i yanına çağırarak, bana çekilmek üzere kısa bir telgraf yazdırmış.

Bu telgrafı bazı kimselere elden imza ettirmişler. Şifre olarak gönderilmek üzere, Hakkı ve Hüseyin Kâzım Bey'ler Cemal Paşa'ya götürmüşlerdir.

Demek ki, beş maddelik olan ve önerge adı verilen telgraf sonradan uydurulmuştur. Zaten, önergeden söz edildiği halde, henüz bu önergenin sunulmuş olduğu makamın belli olmaması da bu işte bir dolap döndüğünü ve özel bir maksadın bulunduğunu göstermeye yeterdi. Daha Meclis açılmış ve Meclis Başkanlığı göreve başlamış değildi. Bununla birlikte, Cemal Paşa'nın bu telgrafını aldıktan sonra, şu şifreli telgrafı yazdım:

Ankara, 9.1.1920

Harbiye Nâzırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Hüseyin Kâzım, Tahsin, Celâlettin Arif, Hâmit Beyefendilere özel:

Ankara'ya gelmenin kötü yorumlara yol açacağını, Harbiye Nâzırı Paşa Hazretleri vasıtasıyla bildiren görüşlerinizi öğrendik.

Konu, vatan ve milletin varlığı ile ilgilidir. Millî Meclis'te millî teşkilâta dayalı kuvvetli bir grup kurulmaz ve Sivas Genel Kongresi ile milletin bütün dünyaya ilân ettiği kararlar, Meclisin büyük çoğunluğu tarafından bir inanç ve ilke olarak benimsenmezse, millî hizmetimizin sağlayacağı başarı boşa çıkar. Memleket bir felâkete uğrayabilir. Bundan dolayı, birtakım vatansız ve dinsizlerin propagandalarının bizim için uyulacak bir değeri olamaz. Gaye, vatan ve milletin kurtuluşudur.

Bir iki gün için teşrifiniz ve karşılıklı görüşme ile bir ülkü birliğine varılması bizce pek önemlidir. Buna göre tutulacak yolun seçilmesi, yüksek görüşünüze bağlıdır. Saygılarımızı sunarız efendim.

Hey'et-i Temsiliye adına

Mustafa Kemal

BAYBURT'TA BİR YALANCI PEYGAMBER

Saygıdeğer Efendiler, İstanbul'un dokunduğumuz ve açıklamasını yaptığımız bu can sıkıcı durumu ile uğraşırken, memleketin doğu ucunda da bir yalancı peygamberin yarattığı oldukça önemli ve kanlı bir olay geçiyordu.

Bununla ilgili olarak 15'inci Kolordu Komutanlığı'ndan birçok raporlar geliyordu. Bayburt'a dört saat uzaklıkta Hart karyesi vardır. Bu karyede oturan Eşref adında bir şeyh, şîlik telkinlerinde bulunuyormuş. Bundan üzüntüye kapılan Bayburt müftüsü ve din adamları, şeyhi getirerek sorguya çekmek için kurdukları bir hey'eti Hart'a göndermişler ve mahallî hükûmet adına şeyhi davet etmişler... Şeyh bu davete uymamış... Mahallî hükûmet 50 kişilik bir birlik göndermiş.

Buna büsbütün öfkelenen şeyh, müritleriyle birlikte birliğe saldırmış; silâhlarını ve cephanesini almış; er ve subaylarını esir, bazılarını da şehit etmiş... Bunun üzerine, çevredeki bazı birlikler Bayburt'a gönderilmekle birlikte, işin kan dökülmeksizin barış yolu ile çözüme bağlanması tercih edilmiş... Şeyhe

din adamları ve yüksek rütbeli subaylardan kurulu birkaç hey'et gönderilmiş... Hükûmete boyun eğmesi için öğütler verilmiş... Böylece, boşu boşuna on altı gün kaybedilmiş.

En son giden Erzurum kadısı başkanlığındaki hey'etin ricası da Şeyh Eşref üzerinde etkili olamamış. Aksine, şeyh bunlara: «Hepiniz kâfirsiniz! Kimseyi tanımam ve boyun eğmem. Savaşacağım.

Allah bana, buyruğumu kullarıma duyurmakla görevlisin» dedi yolunda bir ültimatol vermekle birlikte, bir yandan da köylere «Sahib-i Şeriat» ve «Mehdî-i Muntazar» imzalarıyla birtakım bildiriler göndererek halkı kandırmış ve kendisine katılmalarını sağlayarak başkaldırmış... Bunun üzerine, bizzat Bayburt'a gelip 9'uncu Tümen'in komutasını ele alan Yarbey Hâlit Bey, 25 Aralık 1919 günü, yeterince kuvvetle Hart'a hareket eder. Şeyh başına topladığı âsîlerle karşı koymaya karar verdiğinden, topçu ve piyade birliklerinin şeyhle çatışması ve çarpışması gerekir.

Bu sırada, şeyhin müritlerinden birtakımları da Hart'a yardım etmek üzere, çevre köylerde toplanırlar. Nihayet, Yarbey Hâlit Bey'in doğrudan doğruya Bayburt'tan bana gönderdiği 1 Ocak 1920 tarihli şifresinde bildirdiği gibi, «Hart olayı, yalancı peygamberle oğullarının ve kendisine bağlı adamlarından bazılarının öldürülmesi ve Hart'ın teslim alınmasıyla sonuçlanmıştır.»

Hâlit Bey, bu şifresinde, milletvekilleri ile ilgili bazı bilgiler de verdiğinden, kendisine 1/2 Ocak 1920 tarihinde şu şifreli telgrafi yazdım:

Hart olayında siz kardeşimin elde ettiği başarıyı kutlar, milletvekillerinin Ankara'ya gelmeleri yolundaki çalışmalarınıza teşekkür ederim.

Mustafa Kemal

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA GENÇ KOMUTANLARI BAŞINDAN UZAKLAŞTIRMAK İSTİYOR

Efendiler, Harbiye Nezareti ile Hey'et-i Temsiliye arasında bir türlü çözüme bağlanamamış bir konu vardı.

Nâzır Paşa, İstanbul'da bulunan generalleri kolorduların ve albay rütbesindeki komutanları tümenlerin başına geçirmek istiyordu. Öteki komutan ve subayları da Anadolu'daki birliklere göndereceğinden söz ediyordu.

Bu isteği bir ilke olarak ileri sürmüş ve uygulamasını da; Harbiye Nezareti eski Müsteşarı Ahmet Fevzi Paşa'yı, Ankara'da Ali Fuat Paşa'nın yerine 20'nci Kolordu Komutanlığı'na, Nurettin Paşa'yı da Konya'da Albay Fahrettin Bey'in yerine 12'nci Kolordu Komutanlığı'na atamak suretiyle bir oldubittiye getirmek istemişti.

Bu sisteme uyulup uygulandığı takdirde, Birinci Dünya Savaşı'nda yetişmiş, kolordu ve tümen komutanlıklarına yükselmiş ne kadar genç general ve komutan varsa, şüphesiz bunların hepsi de bu görevlerden uzaklaştırılmış olacaktı. Çünkü, İstanbul'da toplanmış bulunan eski general ve komutanlar, kıdem ve rütbe bakımından, büyük ordu birliklerinin başında bulunan genç komutanlardan önde geliyorlardı.

Biz asla bu prensipten yana olamazdık. Özellikle, içinde bulunduğumuz şartlar unutulurak girilen böyle sakat işlere, elbette olur diyemezdik. Bundan dolayı, Cemal Paşa'ya, her zaman görüşümüzü ve atanan yeni kolordu komutanlarının gönderilmemeleri gereğini bildiriyorduk.

Fahrettin Paşa, kolordusunun başında bulunarak Aydın cephesine yardım ve destek sağlamaya çalışıyordu. Ali Fuat Paşa, Ferit Paşa zamanında görevden alınmıştı. Cemal Paşa, o haksız işlemi düzeltmek istememişti.

20'nci Kolordu'ya, Ankara'da bulunan 24'üncü Tümen Komutanı Yarbay Rahmetli Mahmut Bey, vekil olarak komuta ediyordu. Ali Fuat Paşa hem Kuva-yı Milliye Komutanlığını yapıyor hem de gerçekte kolordusuna hâkim bulunuyordu.

Biz, kolordu ve tümen birliklerinde komuta değişikliğini kabul etmemeye, özellikle millî gayenin emrine girmiş ve o yolda çalışmakta olan, şahsiyetleri bizce bilinen komutanları, böyle boş ve kimbilir nasıl özel bir maksat güttüğü de bilinmeyen bir prensibe feda etmemeye kesinlikle karar verdik. Yalnız, İstanbul'da bulunan genç ve fedakâr subaylarla doktorların bir an önce Anadolu'ya, ordu birliklerine gönderilmelerini yararlı buluyor ve istiyorduk.

Cemal Paşa, Ankara'ya geldiğimiz günlerde bu iş üzerinde daha ısrarlı durmaya ve acele etmeye başladı. Konuyu haysiyet meselesi yaptı. İstifa edeceğini bildirerek gözdağı vermeye başladı. Makine başında cevap verilmesi için yaptığı ısrar üzerine, Harbiye Nâzırı'na 29 Aralık 1919 tarihinde yazdığım şifreli telgrafta:

«Ali Fuat Paşa'nın komutanlıktan ayrılmasını, biz aslında hiçbir vakit devamlı olarak kabul etmedik. Ahmet Fevzi Paşa'nın komutanlığa asıl olarak atanması söz konusu olamaz. Barışın gerçekleşmesinden önce tasarlanan ve uygun bulunan esasların uygulanması çok büyük sakıncalar doğurur.

Savaşta yararlık göstererek makam ve mevki kazanmış kimseleri ast durumuna düşürmek olmaz. Bu zamansız teşebbüsler millî teşkilât için çalışmakta olan kimselerin iş başından ayrılmalarına ve böylece millî birliğin sarsılmasına yol açar.

Açıktaki kalmış, yetenekli subaylar, kolordulara bağlı birliklere, kolorduların emrindeki bölge ve mevki komutanlıklarına ve askerlik şubelerine, bulundukları rütbelerle atanarak tatmin edilebilirler.

Küçük rütbeli subay ve doktorların ise bir an önce gönderilmesi gerekir. 12'nci Kolordu'ya gelince, bu kolordu, savaşmakta olan Kuva-yı Milliye ile işbirliği etmiş ve iki taraf arasında fiilî ve karşılıklı bir güven doğmuştur. Değişiklik kesinlikle doğru değildir. Oradaki durumun da böyle bir şeye asla tahammülü yoktur» dedim.

Efendiler, bu konu üzerinde Anadolu ve Rumeli'de bulunan bütün komutanlarla yazışmalar yaparak dikkatlerini çekmiştim. Ocak ayı başında, Ankara'da bulunan Fuat Paşa'ya olduğu gibi, Konya'da bulunan Fahrettin Paşa'ya da: «Nurettin Paşa atanacak olursa, komutayı bırakmayarak eskisi gibi millî ve vatanî görevinize devam etmeniz gerekmektedir. Bu bakımdan, bu konuda yapılacak tebligattan bizi zamanında haberdar ediniz» emrini verdim.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA, DEDİKLERİM YAPILMAZSA GÖREVDEN ÇEKİLİRİM VE MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI GERÇEKLEŞEMEYECİK BİR HAYAL OLUR, DİYOR

Cemal Paşa, Ocak ayı başlarında, o tarihte Harbiye Nezareti başyaveri bulunan Salih Bey'i 8'-inci Kolordu Komutanı Salih Paşa'dır-, kendisinin iki mektubu, bu mektuplara ekli olarak, İtilâf Devletleri olağanüstü temsilcilerinin 24 Aralık 1919 tarihli ortak bir notası ve bu notaya hükûmetin verdiği cevap

sureti ile birlikte Ankara'ya gönderdi.

Cemal Paşa, bu mektuplarında da komuta değişikliği ve görevden alma düzenlemeleriyle ilgili prensibinden, komutanlığa atadığı Ahmet Fevzi ve Nurettin Paşa'ların görevleri başına gitmelerini sağlama gereğinden söz ediyor ve özellikle: «Ordunun önemli komuta mevkilerinde, son Millî Mücadele'ye açıkça katılmış olan kimselerin bizzat ve resmen bulunmaları, dışarıya ve özellikle yabancılara karşı, orduda siyasetin hâkim olduğu görünümünü verir ve bu da herhalde kötü etki yapar; Nezaret doğrudan doğruya bu etkilerin fiilî baskısı ile karşı karşıyadır» diyordu.

Görevinden çekileceğini yine tekrarlıyor ve bu defa, bu durumda artık Millet Meclisi'nin toplanmasının gerçekleşemeyecek bir hayal olacağını haber veriyordu.

Efendiler, bu konu ile ilgili olarak verdiğim cevapları şöylece özetleyebilirim: «Görüşlerimizde isabet bulunduğu yolundaki inancımızı tekrarlarız.

Ferit Paşa'nın kötü yönetiminin mirası olan Aydın cephesinin ve bölgesinin ve oralardaki Kuva-yı Milliye'nin şimdiki ve gelecekteki durumunu, büyük bir ilgi ile dikkate alıyoruz. Gelecek için ümit verici bir durumun yaratılmasını düşünüyoruz.

Ali Fuat Paşa'nın devlet ve millet gözünde, her türlü eleştirinin dışında bulunduğu inancının korunması ana şarttır. Millî Mücadele sırasında her ne şekilde olursa olsun ileri atılmış olanların, görevlerinden uzaklaştırılmaları ve durumlarının değiştirilmesi, fedakârlıklarının suç sayıldığı şeklinde yorumlanır. Bu durum, bizim sonuna kadar değişmeyecek olan görüşümüze göre, asla uygun sayılamaz.»

Hükûmetçe söz konusu olan siyasî sakıncaları ortadan kaldırmak için yapılacak her şey yapılmıştır.

Ahmet Fevzi Paşa, bizimle işbirliği yapabilme kabiliyetine sahip değildir. Ahmet Fevzi Paşa'nın özel görevle gezip dolaşırken, gittiği yerlerde söylediği mantıksız sözleri bildirmiştik. Bunu kendisinden beklemem diye buyurmuşunuz.

Ahmet Fevzi Paşa'nın arkadaşlara yazdığı özel bir şifreli telgrafta: «Ordu bugünkü anarşik durumunda kaldıkça memleket için felâket kaçınılmazdır» diyor. Bu zat, ordunun millî teşkilâtı desteklemesini anarşi olarak kabul ediyor. Oysa, bilmek gerekir ki, ordu millî teşkilât kadrosunun dışında değil, belki onun ruhunu ve temelini oluşturmaktadır.

Ahmet Fevzi Paşa'nın, Gönen'de ilk iş olarak yaptığı marifet, Anzavur olayından dolayı bin güçlkle ele geçirilen haydutların serbest bırakılmasını istemek olmuştur.

Bizimle görüşmeden tayin ettiğiniz iki zatın kabul edilemeyeceği yolundaki zarurî ve haklı düşüncelerimize karşı, ortaya bir haysiyet meselesi çıkarmayınız. Bu, vatan ve millete bağlılıkla bağdaştırılamaz.

«Görevden çekilirseniz, Meclis-i Meb'usan'ın toplanmasının gerçekleşemeyecek bir hayal olacağı, yolundaki kaydınızdan, Sadrazam da dahil olduğu halde bütün kabinenin meşrutiyet idaresine karşı olduğu anlaşılmaktadır. Pek önemli olan bu noktanın tam olarak açıklanması ve belirtilmesi rica olunur.»

İTİLAFA DEVLETLERİ FEVKALADE TEMSİLCİLERİNİ ALİ RIZA PAŞA KABİNESİ'NE VERDİKLERİ ORTAK NOTA

Efendiler, şimdi Başyaver Salih Bey aracılığı ile gönderildiğini bilginize sunduğum İtilâf Devletleri olağanüstü temsilcilerinin Ali Rıza Paşa Kabinesi'ne verdikleri ortak notadan da biraz söz edeyim:

Fransa, Büyük Britanya ve İtalya olağanüstü komiserleri, Karadeniz Ordusu ve Başkomutanı Sir George Milne (Sör Corç Miln) ile Osmanlı Harbiye Nâzırı arasında geçen birtakım yazışmalara Osmanlı Hükûmeti'nin dikkatini çektikten sonra, «bu yazışmalardan açıkça anlaşılıyor ki, Harbiye Nâzırı Cemal Paşa, Karedeniz Ordusu Başkomutanı'nın, Paris Konferansı kararlarına uyararak verdiği talimatı uygulayacak yerde, yüksek görevinin gerektirdiği sorumluluktan kaçınarak, birtakım kabulü imkânsız mazeretler ve sebepler ileri sürmüştür.

Olağanüstü komiserler, Harbiye Nâzırı'nın takındığı tavrın yol açacağı tehlikeli sonuçlar üzerine Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekmekle birlikte, Karadeniz Ordusu Başkomutanı tarafından bildirilen Konferans kararlarının uygulanması için ne gibi tedbirler almayı düşündüğünü öğrenmek ister.

Olağanüstü komiserler, «olayı öğrenen İtilâf Devletleri Yüksek Meclisi'ni aydınlatmak üzere, Yüksek Meclis adına verilen emirlerin Harbiye Nâzırı tarafından yerine getirilmemiş olmasını, Osmanlı, Hükûmeti'nin nasıl karşıladığını hemen bildirmesini ister» diyorlar.

Efendiler, Osmanlı Hükûmeti, bu notaya verdiği cevapta: «İzmir'in işgalinin nasıl başladığını; karma komisyonun nasıl soruşturma yaptığını ve soruşturmaya kadar geçen zaman içinde, Yunan yırtıcılığı karşısında halkın nasıl can ve namusunu koruma kaygısına düştüğünü; hükûmetle ordunun daima araştırma komisyonunun adalet ve insafına güvendiğini; yalnız, akan kanları, hiç değilse şimdilik dindirmek için, Osmanlı Harbiye Nezareti'nin, General Milne Cenapları'na, 23 Ağustos 1919 tarihli bir yazı ile teklifte bulunmuş olduğunu bildiriyor. Bu teklifin, Yunan birlikleriyle Kuva-yı Milliye arasına Osmanlı birliklerinin yerleştirilmesinden ibaret olduğunu; ancak, bu teklifin kabul edilmediğini» ifade ediyor.

Sonra; «İşgal bölgesinin Yunan birliklerinden başka, İtilâf birlikleri tarafından da işgali teklifiyle ilgili 20 ve 27 Ağustos 1919 tarihli iki yazıya ve bunların da karşılıksız kaldığına» işaret olunuyor.

Bundan sonra da, «General Milne Cenapları'nın sınır tespitini gösterir yazılarının (3 Kasım 1919), Harbiye Nezareti'ne gönderildiği noktasına temas edilerek, Harbiye Nâzırı'nın böyle bir yazının hükümlerini uygulamaya tek başına yetkili bulunmaması dolayısıyla, hükûmete başvurduğundan ve hükûmetçe de durumun komiserlere bildirildiğinden» söz ediliyor.

Daha sonra, geçici sınır çizgisine kadar Yunanlıların işgaline engel olan kuvvetin, halk kitlesinden ibaret olduğunu söylüyor. Hükûmetin ve ordunun halka sözünü geçirmekte güçsüz olduğunu belirterek, konuya adaletli bir çözüm yolu bulunmasını bir daha rica ettikten sonra «gerek hükûmet ve gerek Harbiye Nezareti sanki Paris Konferansı kararlarını uygulamıyormuş gibi bir suçlamadan vazgeçilerek, lûtfedip kurtarmaya yardımcı olunması» yolundaki yalvarmalara yüksek saygıları da eklenerek, cevap yazısına son veriliyor.

Saygıdeğer Efendiler, şimdi de Cemal Paşa'nın mektuplarında dokunduğu noktalara işaret edeceğim:

Harbiye Nâzırı, bize İtilâf Devletleri komiserlerinin notasını okuturken, bir taraftan da öteden beri yaptırmak veya bizi yapmaktan alıkoymak istediği noktaları tekrarlıyor ve pekiştiriyordu.

Cemal Paşa'nın, bu defa isteklerini ileri sürer ve teklif ederken, bu notayı da okutarak bizim ruh halimiz ve manevî gücümüz üzerinde etkili olmayı düşünmüş bulunduğu ihtimal vermek bilmem doğru olur mu?

Cemal Paşa, İtilâf Devletleri'nin siyasî eğilimlerinden söz ettikten sonra, «Hükûmet, Wilson prensipleri çerçevesinde kabul edebilecekleri yeniliklere söz verir nitelikteki bir bildiriye yakında yayınlayacaktır.

Dahiliye Nâzırı'nı gücendirmemelidir; çünkü ayrılır. O takdirde hükûmet bunalımı olur. Meclis açılınca Dahiliye ve Hariciye Nâzırları'nın değiştirileceği kesindir.

Düşmanlar, Meclis'i açtırmamak istiyorlar. Hattâ Muhipler Cemiyeti'nin, Zâtışâhâne'ye başvurarak ve bu Meclis'in meşru olmadığını bildirerek, dağıtılmasını isteyecekleri haber alındı» , diyor ve milletvekillerinin Ankara'ya gelmesi işinden söz ediyor.

İTİLAFA DEVLETLERİNİN KARADENİZ BAŞKOMUTANI, OSMANLI DEVLETİ'NİN HARBİYE NAZIRI'NA DOĞRUDAN DOĞRUYA TALİMAT VE EMİR VERMEKTEDİR

Şimdi Efendiler, bu üç belge metnini göz önünde bulundurarak hep birlikte kısa bir yorumlama yapalım:

Komiserlerin notasından anlıyoruz ki, İtilâf Devletleri'nin Karadeniz Başkomutanı Mr. George Milne, Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nâzırı'na, Cemal Paşa'ya doğrudan doğruya kendi emri altındaymış gibi talimat ve emirler vermektedir. Cemal Paşa, şimdiye kadar bize bunu bildirmedi.

Ve yine anlıyoruz ki, Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nâzırı, aldığı talimat ve emirleri yerine getirememekten ve kabulü imkânsız özürler ve sebepler ileri sürmüş olmaktan dolayı suçlanıyor.

Harbiye Nâzırı'nın aldığı emirlerin ne olduğunu kestiriyor ve ne için yapamamakta olduğunu da anlıyoruz. Çünkü, Kuva-yı Milliye engeldir... Kuva-yı Milliye, Harbiye Nâzırı'nın ve hükûmetin, Başkomutan Mr. George Milne'in emirlerine ve talimatına uyararak verdiği veya vereceği emirlere boyun eğmiyor... İşte komiserler, Paris Konferansı adına, bunu, kabul edilebilecek nitelikte bir özür ve sebep saymıyorlar. Demek istiyorlar ki, hükûmet iseniz, Harbiye Nâzırı iseniz, memlekete, millete, orduya hâkim olmalısınız! Hâkim iseniz, ileri sürülen özürler ve sebepler kabul edilebilecek gibi değildir.

Efendiler, Ali Rıza Paşa Kabinesi, 2 Ekim 1919'da iş başına geçti. Ondan önce Ferit Paşa Kabinesi vardı. Buna göre, Kuva-yı Milliye ile Yunan birlikleri arasında, Osmanlı birliklerinin yerleştirilmesiyle ilgili 23 Ağustos 1919 tarihindeki teklifi yapan Ferit Paşa Kabinesi'dir.

Ali Rıza Paşa Kabinesi, daha bir teklif ileri sürmüş değildir. Ancak, buna rağmen, Başkomutan Milne, 3 Kasım 1919 tarihinde düşmanların gireceği bölgenin sınırını çiziyor ve bu sınıra kadar Yunanlıların girmelerinin sağlanmasını Cemal Paşa'ya emrediyor. İşte Cemal Paşa'nın yerine getiremediği emir bu oluyordur.

Teşekküre değer bir durumdur ki, gerek kendisi gerek içinde bulunduğu kabine, nihayet iş başına geçtikten bir ay sonra, Kuva-yı Milliye'ye karşı güçsüz olduklarını yabancı komiserlere söyleyebilmişlerdir.

Efendiler, bu belgelerden anlaşılması gereken en önemli ve en anlamlı nokta, bence, kabinenin ortak notaya vermiş olduğu karşılıklı, komiserlerin ileri sürdükleri noktalara büyük bir alçak gönüllülük ve incelikle cevap verilirken, bir hususun asla dikkate alınmamış olmasıdır. O da, Efendiler; Mr. George Milne'in Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nâzırı'na doğrudan doğruya emir ve talimat vermekte oluşudur.

Bu durum ne millî teşkilât'a karşı onur meseleleri çıkaran Harbiye Nâzırı'nın ne de Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını korumak sorumluluğunu yüklenmiş olan kabinenin şeref ve haysiyetine dokunmuyor.

Bu durumun, kendilerinin haysiyetini ve devletin bağımsızlığını çoktan zedelemiş olduğunu fark etmek

istemiyorlar. Hiç olmazsa protesto etmiyorlar. Hiç olmazsa, bağımsızlığımıza darbe vuran bu saldırı ve tecavüze aracılık edemeyiz diye feryada cesaret edemiyorlar... Cesaret edemiyorlar Efendiler, çünkü korkuyorlar. Nitekim korktukları başlarına geldi.

Bunu yakında göreceğiz. Korkmamak için, insan haysiyetini ve millî gururun saldırıya uğrayamayacağı çevre ve şartlar içinde bulunmak gerekir. Buna değer vermeyenlerin, aslında bir insan için, bir millet için, hiçbir saldırıya uğratılmaksızın korunabilmesi, en büyük namus borcu olan kutsal kavramlar üzerinde çoktan saygısız ve duygusuz oldukları yargısına hak kazandırmaktadır.

İNSAF VE MERHAMET DİLENMEKLE MİLLET İŞLERİ, DEVLET İŞLERİ GÖRÜLEMEZ

İnsaf ve merhamet dilenmekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Milletin ve devletin şeref ve bağımsızlığı korunamaz... «İnsaf ve merhamet dilenmek gibi bir ilke yoktur. Türk milleti Türkiye'nin gelecekteki çocukları, bunu bir an akıllarından çıkarmamalıdır.»

Efendiler, Cemal Paşa'ya komuta değişikliği ile ilgili noktalarda verdiğimiz cevabı bilginize sunmuştum. Müsaade ederseniz, o cevabın baş tarafını oluşturan diğer noktalar üzerindeki görüşlerimizi de özetleyeyim:

Temel noktalar üzerindeki görüşlerimiz şunlardı:

- İtilâf Devletleri'nin her biri, bütün Türkiye'den en büyük çıkarlarını sağlamak peşindedirler. Bu da, Türkiye'de güvenilir bir dayanak noktasının elde edilmesini gerekli kılmaktadır. Yabancıların açıktan açığa aleyhte görünmelerinin ve hoşnutsuz olmalarının sebebini, kabinenin tarafsız tutumunda aramalıdır.
- Kabine bildiri yayınlamakta acele etmemelidir. Bildiri, kabine durumunu sağlamlaştırdıktan sonra yayınlanmalıdır. Kabinenin güçlü olması, her bakımdan Kuva-yı Milliye'ye dayandığı inancını verecek bir davranış tarzını benimsemesine ve bunu bütün dünyaya göstermesine bağlıdır.

Meclis toplandıktan ve orada kuvvetli bir «Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Grubu» meydana geldikten sonra, bildiriye sıra gelebilir. Bildiri, herhalde, Barış Konferansı'na gidecek delegeler yola çıkmadan önce, fakat grupla görüş birliğine varılarak düzenlenmelidir. Çünkü, böyle olmazsa hiçbir önem ve değeri olmayacaktır.

Bir de, işe, kabul edilecek yenilikleri duyurmakla başlamak doğru değildir. Aksine, bildiride milletin bağımsızlığından ve ülkenin bütünlüğünden başlamak ve ancak bunun sağlanması şartına bağlı olmak üzere, hükûmet işlerinin ana çizgilerini tespit etmek yerinde olur.

Bu bildiriye temel olacak önemli noktalar Sivas Genel Kongresi'nin bildiri ve tüzüklerinde yer almıştır.

Orada, gelecekteki sınırlar, devlet ve milletin bağımsızlığı, azınlıkların hakları, yabancı himayesinin milletçe nasıl karşılandığı gibi hususlar açıklanmıştır. Böyle bir bildiri şimdiden hazırlanır ve Meclis'in açılışında çoğunluk grubuyla görüşüldükten sonra ilân edilir. Uygun olanı budur.

- Dahiliye Nâzırı'nın çekilmesiyle kabinede bir bunalım doğmasına sebep görülmemektedir. Böyle bir düşünceden, Dahiliye Nâzırı'nı sadrazam olarak kabul ettiğiniz anlamı çıkar.

Bir kabinede bunalım ancak hükûmet başkanının çekilmesiyle çıkabilir. Kabinenin Dahiliye Nâzırı Şerif

Paşa'ya, onun da Ferit Paşa'ya bağlı olduğu anlaşılıyor.

Meclis açıldıktan sonra, Dahiliye ve Hariciye Nâzırları'nın kesin olarak değiştirilecekleri yolundaki işareti anlayamadık. Bu nâzırlar şimdiden böyle bir söz verdiler mi?

Düşmanların Meclis'i açtırmak istemeyecekleri tabiidir.

Yalnız, Padişah'ın, Meclis'i dağıtma ihtimali de düşünülebilir mi? Eğer böyle bir ihtimal varsa, o halde Meclis'i, İstanbul'da dağıtmak ve milleti Meclissiz bırakmak için mi topluyoruz? Bu bakımdan, Padişah'ın bu konudaki görüşlerinin hey'etimizce kesin olarak şimdiden bilinmesi gerekir ki, milletvekillerini İstanbul dışında güvenli bir yerde toplamak için teşebbüslerde bulunalım.

Aksi halde, «Meclis İstanbul'da toplanmak yüzünden yukarıda belirtilen durumlara düşerse, bunun sorumluluğu İstanbul'da toplanmasını ısrarla isteyenlere ait olacaktır.

- Milletvekillerinin görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya gelmeleri yararlıdır.

ANKARA HALKI İLE YAKINDAN TANIŞMAK İÇİN VERDİĞİM KONFERANS

Efendiler, beni gerçekten samimî, parlak ve güven verici duygularla karşılamış olan sayın Ankara halkı ile daha yakından tanışmak ve onlarla görüşmek bir görev hükmünde idi.

Onun için, görüşmek üzere davet ettiğimiz milletvekillerinin gelmelerini beklediğimiz günlerde, toplanmış olan sayın Ankaralıları, bir konferans vermiştim.

Bu konferansın temel noktaları üzerinde kısaca konuşayım:

Wilson prensipleri: Bu prensiplerin 14 maddesinden Türkiye ile ilgili olanları vardı. Zaten yenilmiş ve Ateşkes Anlaşması imzalamış Osmanlı Devleti, bu prensiplerin gönül okşayıcı ve göz aldatıcı manzarasıyla bir süre oyalandı.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondoros Mütarekesi'nin maddeleri ve bu maddeler arasında özellikle yedincisi, beyni yakan ateşten bir zehirdi. Yalnız bu madde, vatanın geri kalan kısmını düşmanların işgal ve istilâsına hazır bulundurmaya yeterdi.

İstanbul'da biribiri ardınca gelen ve âciz kimselerden kurulmuş olan kabineler, şerefsiz, haysiyetsiz ve aşağılık görünüşleriyle, suçsuz ve Tanrı'ya bel bağlamış olan milletin sembolü olarak tanındı; değer vermeye lââyık görülmemeye başlandı.

Bu yüzden dünyanın medenî devletleri medeniyetin gereklerini unutacak kadar saygısız oldular. Öteden beri Türk milleti aleyhinde bütün dünyada yapılan en mantıksız propagandalar, her zamankinden çok kulak vermeye değer bulundu. Dokuz aydan beri, başlayan millî uyanış ve faaliyet, durumu ve görünüşü değiştirdi ve daha, çok değiştirecektir.

Millet kurulmuş olan birliği korur ve bağımsızlığı için fedakârlıktan çekinmezse başarı muhakkaktır.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınmış olan kararlar, milletin gerçekleştireceği amaçların temelini oluşturur.

Ferit Paşa Kabinesi'ni düşüren millettir. Fakat Ali Rıza Paşa Kabinesi'ni iktidar mevkiine getirmiş olma

sorumluluğu millete ait değildir. Bununla birlikte anlaşma durumundayız.

ANKARA'YA GELEN MİLLETVEKİLLERİYLE YAPTIĞIM TEMASLAR

Efendiler, şimdi Ankara'ya gelen milletvekilleriyle yapılan temas ve görüşmelere gelelim:

Milletvekilleri, aynı günde veya günlerde toplu olarak bulunamadılar. Teker teker veya küçük gruplar halinde gelip gittiler. Bu zatların veya hey'etlerin hepsine, ayrı ayrı ve hemen hemen aynı temel noktaları günlerce üst üste tekrarlamak zorunda kaldık.

Her şeyden önce, manevî gücün, kalp ve vicdan gücünün yüksek tutulması şarttır. Bunu bilirsiniz. Biz de bu gücü artırmak üzere:

Önce içteki ve dıştaki durumun güven ve ferahlık verici nitelikte gelişen noktalarını ve yönlerini araştırarak açıklamaya ve ispata çalıştık. Sonra, belirli bir amaç etrafında bilinçli ve azimli olarak birleşmenin, sarsılmaz bir güç olduğu gerçeğini, yorulmaksızın tekrar ettik.

Bir toplumun yaşamasının ve mutluluğunun, ancak gayelerinde ve gayelerinin gerçekleştirilmesinde tam bir birlik halinde bulunmasına bağlı olduğunu açıkladık. «Vatanın kurtuluşu, istiklâlin kazanılması» hedefine yönelmiş bulunan millî birliğimizin, köklü ve düzenli bir teşkilâtın varlığına ve bu teşkilâtı iyi yürütüp yönetebilecek yetenekli kafaların ve enerjilerin, bir tek beyin ve bir tek enerji halinde birleşmiş ve kaynaşmış olmasına bağlı bulunduğunu söyledik. Bu münasebetle İstanbul'da açılacak Meclis-i Meb'usan'da güçlü ve dayanışmalı bir grubun kurulması zarureti ortaya koyduk.

Millet, tarihin, ancak devletlerin yıkılış ve çöküş gibi bunalımlı zamanlarında kaydettiği çok önemli ve tehlikeli anları yaşıyordu. Böyle anlarda, talih ve kaderini doğrudan doğruya kendi eline almakta gaflet gösteren milletlerin, gelecekleri karanlık ve felâketlerle doludur.

Türk milleti bu gerçeği anlamaya başlamıştı. Bu kavrayış sonucuydu ki, kurtuluş ümidi vaad eden her samimî işarete koşmaktaydı. Ancak, bir toplumun, uzun yüzyılların uyuşturucu yönetim ve terbiyesinin etkisinden bir günde, bir yılda kurtulup serbest kalabileceğini düşünmek ve kabul etmek doğru değildir.

Bu sebeple, durumu ve gerçeği bilenler, ellerinden geldiği kadar, bağlı bulundukları millete ışık tutup yol göstererek, ona kurtuluş hedefine yürümekte önderlik etmeyi en büyük insanlık görevi bilmelidirler.

TÜRK MİLLETİNİN EN BELİRGİN İSTEK VE İNANCI: KURTULUŞ

Türk milletinin kalbinden, vicdanından doğan ve ilham alan en köklü en belirgin istek ve inancı belli olmuştu: Kurtuluş!...

Bu kurtuluş feryadı Türk vatanının bütün ufuklarında yankılanmaktaydı. Milletten başka bir açıklama beklemeye gerek yoktu. Artık bu isteği dile getirmek kolaydı. Nitekim, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde millî istek açıkça ortaya konmuş ve dile getirilmişti.

Bu kongrelerde alınan kararlara bağlı olduklarını bildirdikleri için milletçe vekil seçilen kimseler, her

şeyden önce, bu kararlara bağılı şahıslardan oluşan ve bu kararları ilân eden dernekle ilişkili bulunduklarını gösterir ad taşıyan bir grup kuruculardı: «Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Grubu»... İşte bu grup, millî teşkilâta ve dolayısıyla millete dayanarak, her nerede olursa olsun, milletin kutsal gayelerini cesaretle dile getirecek ve savunacaktı.

5. Bölüm

From:

<http://bolboloku.net/> - **BolBolOKU.NeT**

Permanent link:

<http://bolboloku.net/doku.php?id=ataturk:nutuk:4>

Last update: **2026/01/05 19:53**

